

**Centrul Politici Economice al
Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale
“Viitorul”**

**Colecția
“Evaluarea mediului instituțional al economiei”**

Valeriu Prohnițchi

**Contextul economic și
instituțional al corupției**

Raport analitic RA/1

**Chișinău, noiembrie 2003
Editura TISH**

CZU 328.185:343.352
P 94

Centrul Politici Economice al
Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale “Viitorul”
Raport analitic RA/1

Autor: **Valeriu Prohnițchi**, doctorand AȘM, economist IDIS “Viitorul”

Evaluarea mediului instituțional al economiei reprezintă o nouă colecție de studii, lansate de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale (IDIS) “Viitorul”, cu începere din iarna anului 2003. Aceste studii vor apărea cu regularitate în *Biblioteca Economică* a IDIS alături de alte cercetări în probleme ce se consideră relevante pentru interesul public.

Apare cu sprijinul financiar al LGI/OSI

© IDIS “Viitorul”, 2003

str. Iacob Hâncu, nr. 10/14,
MD-2005, CHIȘINĂU,
REPUBLICA MOLDOVA
tel. 21-36-32

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Prohnițchi, Valeriu

Contextul economic și instituțional al corupției / Valeriu Prohnițchi;
Centrul Politici Economice al Inst. pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale
“Viitorul” – Ch.: TISH, 2003 (Tipogr. Centrală). – 64 p. – (Col. “Evaluarea
mediului instituțional al economiei”).

ISBN 9975-947-34-4

800 ex.

328.185:343.352

Coperta și design: **Oleg Usatâi**
Lector: **Ludmila Batâr**
Tehnoredactare
computerizată: **TISH S.R.L.**

® **TISH**, 2003
Căsuța poștală nr. 16, MD-2012,
CHIȘINĂU, REPUBLICA MOLDOVA
tel. 0-691-03-793

Sumar

<i>Despre noi</i>	4
<i>Despre colecția</i>	
<i>“Evaluarea mediului instituțional al economiei”</i>	6
Introducere	8
I. Particularitățile esențiale ale corupției	
Elementele corupției.....	11
Tipuri de corupție	13
Factorii instituționali ai corupției	16
II. Specificul corupției în Moldova	
Extragerea rentei ilicite	19
Corupția în sistemul vamal	20
Corupția în sistemul fiscal	23
Corupția în sfera licențierii, inspecției și reglementării activității economice	24
Corupția în administrația publică locală	25
Corupția în achizițiile publice	25
Sistemul instituțiilor angajate în eradicarea corupției	26
Sistemul politic	28
III. Cauze și implicații economice ale corupției	
Corupția, sărăcia și libertatea economică	31
Consecințele economice	34
Corupție și tranziție	39
IV. Politici de eradicare a corupției	
De ce ar trebui să ne pese de corupție?	42
Abordarea cost-beneficiu și strategiile anticorupție	44
Diminuarea discreției și extragerii rentei	46
Rolul riscului și informației	48
Corupția și aranjamentele instituționale	51
Concluzii	53
Anexă	56
Bibliografie	61

Despre noi

Cadrul instituțional:

Centrul Politici Economice (CPE) este o diviziune de cercetare și instruire economică creată în septembrie 2003 în cadrul Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale "Viitorul", Moldova. IDIS "Viitorul" este o instituție independentă de cercetări științifice și de analiză a politicilor publice, neguvernamentală, neafiliată politic și cu scop necomercial. IDIS "Viitorul" este cunoscut în țară și peste hotare, fiind membru al câtorva rețele pan-europene de instituții de cercetare similare. Inițiind constituirea CPE, IDIS "Viitorul" contribuie la fortificarea mediului analitic independent din țară, ceea ce este o condiție de importanță primordială pentru consolidarea sistemului economic de piață.

Misiunea:

CPE își orientează activitatea la analiza impactului politicilor economice asupra performanțelor economice și la influențarea procesului de formulare a unor politici eficiente și coerente. CPE va oferi actorilor economici, politici și sociali interesați un suport analitic necesar pentru înțelegerea exhaustivă a situației curente și pentru anticiparea provocărilor care vor apare în calea dezvoltării economice. În urmărirea acestei misiuni, CPE va contribui la consolidarea economică a Moldovei și la formarea suportului social necesar pentru continuarea reformelor economice.

Particularitățile CPE:

- Scopul instituțional este evaluarea multilaterală și monitorizarea permanentă a impactului politicilor economice, concomitent și anticiparea evoluțiilor economice.
- Abordarea este imparțială, nefragmentată și strategic orientată.
- Finalitatea activității este de a înlesni dezvoltarea economică a Moldovei și racordarea ei la economia mondială, inclusiv prin integrarea în structurile UE.
- Procesul este orientat la acțiune.
- Se asigură o prezență publică permanentă și o reacție rapidă.

Structura internă:

CPE este constituit din patru unități specializate:

1. Cercetare și design de politici.
2. Educație economică.
3. Monitorizare curentă a politicilor și prevenirea crizelor.
4. Consultanță specializată.

Domeniile de cercetare:

- Politici economice (monetare, fiscal-bugetare, financiare, comerciale etc.).
- Dezvoltarea economică de ansamblu.
- Politici economice de integrare europeană.
- Competitivitate, politici industriale, management corporativ.
- Economia rurală și agricultura.
- Economia publică (servicii sociale, infrastructura).
- Politici socio-economice (munca, venituri, eradicarea sărăciei, reducerea inegalităților).
- Dezvoltarea tehnologică, cercetare și inovații.
- Integrarea economică internațională.
- Mediul instituțional al economiei.

Consiliul internațional al CPE:

- 1.Profesorul **Daniel Dăianu**, Centrul Politici Economice, Academia de Studii Economice, București, România.
- 2.Profesorul **Radu Vranceanu**, Universitatea Paris-2, Directorul Centrului de Studii Economice ESSEC, Franța.
- 3.Profesorul **Wladimir Andreff**, Director onorific al echipei de cercetare a Centrului ROSES, Universitatea Paris-1, Franța.
- 4.Profesorul **William Coleman**, Universitatea Cambridge, Marea Britanie.

Echipa de lucru:

- **Iurie Gotișan**, dr. ec., lector universitar ASEM, comentator economic Radio Europa Liberă, oficiul Chișinău.
- **Ion Lapteacru**, doctorand Institutul de Cercetări Economice, Academia de Științe a Moldovei, analist economic independent.
- **Igor Munteanu**, dr. drept, Director Executiv IDIS "Viitorul".
- **Alexandru Oprunenco**, MA in Political Economy of Transition, manager de program la Center for Private Business Reform, Moldova.
- **Valeriu Prohnițchi**, doctorand Institutul de Cercetări Economice, Academia de Științe a Moldovei, economist IDIS "Viitorul".

Adresa:

MD-2005, IDIS "Viitorul", CPE, str. Iacob Hâncu, 10/14, Chișinău, Republica Moldova, e-mail: cpe_moldova@hotmail.com, telefon: 221844, 210932, 227130, 213632;

Despre colecția "Evaluarea mediului instituțional al economiei"

Centrul Politici Economice al Institutului pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale "Viitorul" lansează o colecție de rapoarte analitice cu genericul "Evaluarea mediului instituțional al economiei". În rapoartele din această colecție vor fi supuse analizei aspectele problematice ale mediului instituțional în care evoluează economia națională, va fi elucidat în mod calitativ și cantitativ impactul variabilelor instituționale asupra indicatorilor macroeconomici și performanțelor sectorului economic real și vor fi formulate recomandări de politici, menite să contribuie la gestionarea mai eficientă a mecanismelor și provocărilor instituționale.

Este oare justificată existența unei colecții specializate de analize politico-economice asupra mediului instituțional, ținând cont că este și prima colecție analitică inițiată de Centrul Politici Economice? Credem că răspunsul poate fi în mod univoc afirmativ. În primul rând, variate studii specializate, întreprinse pe parcursul ultimilor ani, demonstrează cu prisosință că impactul pe care-l au variabilele instituționale asupra sistemului economic este mult mai profund decât se credea până nu demult în cadrul paradigmei economice neoclasice¹. Inspirat din ideile curentului instituționalist de gândire economică, aceste studii vorbesc despre faptul că există o corelație pozitivă și semnificativă între performanțele economice și asemenea variabile instituționale ca integritatea și imparțialitatea sistemului legal, transparența procesului de formulare a politicilor economice, responsabilitatea publică a executivului și altele.

În al doilea rând, fiind o țară în tranziție unde instituțiile sunt în continuă schimbare, Moldova se oferă în calitate de obiect de studiu excelent pentru înțelegerea mai aprofundată a conexiunilor dintre mediul instituțional și mediul economic. Schimbările instituționale în Moldova se produc atât de frecvent, încât este posibilă obținerea unor serii de indicatori sintetici ai performanțelor

---

1. Vezi, spre exemplu, "Context is Everything: Measuring Institutional Change in Transition Economies" de Nauro Campos, "Institutional Reform in Transition: How Far Have They Come" de Beatrice Weder și "Governance Matters" de Daniel Kaufmann, Aart Kraay și Paolo Zoido Lobaton.

instituționale pentru a identifica cum evoluțiile din sfera economică corelează cu volatilitatea instituțională. Calitatea de țară în tranziție ne oferă și oportunitatea unică de a aduce contribuții la teoria sistemelor economice contemporane, prin compararea funcționării sistemului economic prezent cu cel de până la lansarea reformelor economice în Moldova.

Așadar, din cele menționate, este evident, credem, că ne vom preocupa, în primul rând, de mediul instituțional pe dimensiunea guvernării. În acest context, pe parcursul completării prezentei colecții cu noi rapoarte analitice, vom încerca să elucidăm impactul economic pe care-l au asemenea indicatori ai buneii guvernări cum este transparența guvernării, eficiența sistemului birocratic, probitatea oficialilor și funcționarilor publici, gradul prevalării principiilor unui stat de drept, calitatea procesului de formulare a politicilor (inclusiv economice), măsura participării, deschiderea și transparența acestui proces pentru societatea civilă (cercurile de afaceri, sindicatele, comunitățile locale).

Dar pe lângă buna guvernare, există și alte dimensiuni ale mediului instituțional care se prezintă a fi extrem de interesante din punct de vedere al impactului pe care-l au asupra economiei și care își vor găsi reflectare în această colecție analitică. Ne referim la cultura de afaceri care predomină în societatea noastră, la impactul pe care-l lasă tradițiile, religia, instituțiile sociale asupra conduitei economice, la comportamentul consumatorilor, deprinderile cărora în mare măsură s-au format în alt sistem politico-economic și la amprentele psihologic-economice pe care acel sistem le-a lăsat asupra mentalității colective în Moldova.

Centrul Politici Economice

Introducere

În acest studiu analizăm cadrul economic și instituțional al corupției, încercând să elucidăm consecințele potențiale sau deja realizate ale fenomenului corupției asupra performanțelor sistemului economic. Analiza teoretică este suprapusă observațiilor practice care pot fi deduse pe baza celor ce se întâmplă în Moldova.

Primele publicații economice asupra corupției datează cu anii '60 ai secolului XX. Dar pe parcursul ultimului deceniu interesul economiștilor pentru corupție a sporit deosebit de mult, în paralel cu preocupările politice pentru eradicarea fenomenului. Aceasta este legată și de faptul că, tot mai des, corupția este invocată în calitate de cauză esențială a eșecurilor reformatoare din mai multe țări în tranziție sau subdezvoltate. Sporirea preocupărilor academice pentru economia activităților ilegale, în general, și pentru corupție, în particular, a fost determinată și de intensificarea interdependenței actorilor din economia mondială. Criza financiară din Asia de la sfârșitul anilor 1990 a avut rădăcini adânci în rețelele de conexiuni corupte, tradiționale pentru regiune, și s-a propagat rapid anume datorită extensiunilor internaționale ale acestor rețele. Pe drept cuvânt, "corupția a devenit o chestiune globală care implică o reacție de proporții globale"². În sfârșit, corupția este tocmai unul din acele fenomene marginale și obscure din viața reală ce se fac vinovate de bulversarea multor modele teoretice micro și macroeconomice, autorii cărora cu o naivitate de invidiat ignoră asemenea "virtuți" ale *omului economic* cum sunt predispoziția pentru profit pe seama aproapelui și lipsa de scrupule în urmărirea scopurilor personale.

Garry Becker pentru prima dată, într-o abordare economică mai mult sau mai puțin riguroasă, a descris maniera în care agenții raționali aleg între alocarea resurselor în activități legale și ilegale³. Un rezultat important al cercetărilor lui Becker constă în evidențierea faptului că incidența și gravitatea infracțiunilor economice sunt mult mai sensibile la variația probabilității de descoperire decât la variația asprimii pedepsei propriu-zise. Această concluzie este confirmată de rezultatele obținute de Daniel Kahneman în analiza aspectelor psihologice ale deciziilor economice⁴. Kahneman arată că un atribut esențial al procesului decizional este faptul că indivizii judecă probabilitatea survenirii unor evenimente pe baza unor exemple reale, care le sunt aproape sau care-i vizează într-un

---

2. Glynn Patrick; Kobrin, Stephen J. and Naim Moises, "The globalization of corruption", în Kimberly Ann Elliot (ed.), "Corruption and the Global Economy", Institute for International Economy, Washington DC, June, 1997; p.7-30.

3. Beker, Garry, "Crime and Punishment: An Economic Approach", Journal of Political Economy, nr.2, 1976.

4. Daniel Kahneman este unul din laureații premiului Nobel pentru economie în anul 2002.

5. Pentru o elucidare mai detaliată a cercetărilor lui Kahnemann vezi The Bank of Sweden Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel, 2002.

fel sau altul⁶. Ambele concluzii au o semnificație deosebită pentru politicile de eradicare ale corupției, sugerând că sporirea formală a pedepselor, prevăzute în codurile penale, ar putea să nu aibă efectele scontate dacă potențialii infractori sunt siguri de faptul că pedeapsa va putea fi evitată sau atenuată, inclusiv cu ajutorul instrumentelor de corupere a celor care trebuie să facă justiție.

Este curios că de fapt corupția este percepută ca o amenințare majoră pentru economie, dar nu în mod necesar de către întreaga comunitate academică. Autori influenți au încercat să acrediteze ideea că ar acționa corupția ca un "ulei tehnic" în mecanismul economiei și că ar putea amplifica eficiența economică⁶. Referindu-se la fosta URSS, filozoful rus Lev Timofeev constată că într-un regim politic totalitar corupția este un fenomen pur pozitiv, o expresie a raționalității în comportamentul economic al ființei umane⁷. Riscând să nu fim "politic corecți", trebuie totuși să menționăm că într-o anumită măsură acești autori au dreptate. Dar numai într-o *anumită* măsură!

Pe baza unui model matematic de servire a clienților care stau în rând pentru ca să obțină un bun sau un serviciu oferit de un funcționar public, Francis Lui dezvoltă ideea că dacă fiecare dintre clienți optează pentru mituirea funcționarului în conformitate cu propria sa (a clientului) valoare a timpului, atunci corupția poate minimiza valoarea monetară medie a timpului individual pierdut în rând⁸. Lui arată că în asemenea caz strategiile de mituire adoptate de clienți formează un echilibru de tip Nash, care este socialmente cvasi-optimal⁹. Din acest punct de vedere, corupția întra-adevăr *trebuie* să amelioreze eficiența economică pentru clienți, altfel acest fenomen pur și simplu nu ar exista! Extinderea corupției în Moldova până la proporțiile pe care le are actualmente este condiționată anume de faptul că agenții privați percep mituirea drept strategia individuală optimală în comparație cu oricare alta, lucru care pune sub un semn de întrebare chiar legitimitatea instituțiilor de stat.

Însă deși suntem de acord cu ideea că trebuie să fie cel puțin static-eficientă corupția și cel puțin local-eficientă, pentru a fi inclusă în setul unor strategii valabile din care indivizii raționali aleg pentru a-și maximiza utilitatea sau profitul, ținem să menționăm, pe de altă parte, că efectele sale dinamice de propagare în întregul mediu instituțional conduc la efecte cumulate sub-optimale, nu doar în termeni economici, dar și din punct de vedere social și politic. Să nu uităm, de asemenea, că mita poate fi un rezultat al acțiunilor premeditate întreprinse

6. Primii care au lansat această idee sunt Samuel Huntington (în "Political Order in Changing Societies", New Haven, CT: Yale University Press, 1968) și Nathaniel Leff (în "Economic Development Through Bureaucratic Corruption", The American Behavioural Scientists, 1968.).

7. Тимофеев, Лев, "Институциональная коррупция: очерки теории", Москва, 2000.

8. Lui, Francis T., "An Equilibrium Queuing Model of Bribery", Journal of Political Economy, vol.93. no.4, 1985.

9. În teoria jocurilor echilibru de tip Nash este situația în care nici unul din jucători nu-și schimbă strategia dacă știe că și ceilalți nu și-o vor schimba.

de birocrați sau oficialii publici care în mod deliberat cauzează distorsiuni și blocaje, pentru încasarea unor mite suplimentare¹⁰.

După o scurtă discuție asupra particularităților esențiale ale corupției, în prezentul studiu este întreprinsă o sinteză a celor mai importante idei teoretice privitor la rădăcinile sale, inclusiv economice. Unele din aceste rădăcini instituționale și economice au o relevanță deosebită pentru Moldova. Sunt reflectate și concluziile intuitiv-empirice sau cele la care s-a ajuns în urma unor măsurări econometrice asupra factorilor generatori ai fenomenului. Vom oferi și rezultatele propriei noastre investigații econometrice asupra legăturii dintre corupție (măsurată prin indicatorul de percepție a corupției elaborat de Transparency International), pe de o parte, și sărăcie și libertatea economică, pe de altă parte. Ultimele două sunt considerate variabile independente, iar nivelul corupției – variabilă dependentă.

Vom elucida consecințele economice pe care le are corupția. Este reflectat și impactul acestui fenomen asupra țării care trec prin procese de tranziție politică și economică. Vom încerca de asemenea să punctăm unele aspecte problematice în Moldova. În sfârșit, vom trasa recomandările care pot fi desprinse din teoria economică contemporană asupra politicilor, inclusiv, economice, de combatere a acestei calamități sociale, politice și economice.

În pregătirea acestui studiu ne-am lovit de problema tradițională pentru asemenea gen de investigații – lipsa unor date statistice credibile. Numărul mic de condamnări pentru corupție, pronunțate în judecățile din Moldova, nicidecum nu poate fi considerat a fi un indicator al dimensiunilor restrânse ale fenomenului ca atare! Ne-am limitat prin urmare la rezultatele diferitor sondaje de opinie publică care reflectă percepția publică a corupției, la concluziile autorilor unor alte rapoarte similare (în principal, cele publicate de Transparency International Moldova) și la investigațiile jurnalistice din variate surse media, în principal din ziarele "Accente", "Moldavskie Vedomosti", "Jurnal de Chișinău" și "Timpul". Am utilizat și variate statistici economice oficiale din țară și de peste hotare. O analiză sinoptică a cadrului legislativ a fost efectuată pentru a depista vulnerabilitățile "congenitale" ale instituțiilor publice și ale guvernării în fața corupției.

Deși aveam de mai mult timp intenția scrierii unui asemenea studiu analitic, un stimulent în plus a servit publicarea de către Transparency International a raportului asupra indicelui de percepție al corupției pentru anul 2003¹¹. Raportul reflectă o situație de-a dreptul penibilă în ceea ce privește extinderea corupției în Moldova. Corupția deja a atins proporții îngrozitoare și tendințele sunt negative, după cum arată rapoartele produse de Transparency International în ultimii ani. Sperăm că prin intermediul acestui studiu vom contribui la

10. Autorul acestei idei este Gunnar Myrdal, citat de Jeans Andvig (1991).

11. Transparency International Corruption Perception Index 2003, October 2003, <http://www.transparency.org>.

generarea unor reacții politice și sociale mult mai hotărâte contra corupției endemice care, conform celor relatate de instituțiile de presă menționate, a penetrat toate sferile vieții sociale și cele mai înalte nivele administrative și politice din Moldova.

I. Particularitățile esențiale ale corupției

Elementele corupției

Cauza fundamentală care face posibilă imaginarea, planificarea și efectuarea unor tranzacții corupte este faptul că anumite interese private sunt antagoniste interesului public și prevalează asupra acestuia din urmă. Agenții implicați în corupție fac parte din categoria "călătorilor fără bilet" descriși de teoria microeconomică a bunurilor publice. Ei înțeleg că "călătoria" lor atinge grav interesele publice, înțeleg că nu le-ar plăcea ca alții "să călătorească" din contul lor, dar totuși ei se împacă cu ideea că nimic grav nu i se va întâmpla acestui interes public nici de data aceasta. Astfel, corupția trebuie studiată în raport direct cu interesul public, iar pedeapsa aplicată trebuie să fie determinată de proporția în care acest interes a fost atins printr-o acțiune de corupție.

Instrumentele concrete cu ajutorul cărora un funcționar sau oficial public, în virtutea interesului său privat, poate să ignore interesul public sunt următoarele:

Tabelul 1. Instrumentariul funcționarului corupt

Instrumente	Unele exemple relevante pentru Moldova
Limitarea ilegală a ofertei de bunuri și servicii publice și guvernamentale.	Blocaje intenționate și ilegale în eliberarea autorizațiilor de vânzare, licențelor de activitate, certificatelor de urbanism, permiselor pentru construcție etc.
Ignorarea externalităților negative ale unor activități private.	Neintervenția inspectoratului ecologic în procesele de producție cu impact grav asupra mediului ambiant sau ignorarea de către poliția rutieră a ambuteiajelor produse de automobilele parcate ilegal.
Ingerința în procesul legitim de redistribuire a resurselor.	Mituirea inspectorului fiscal sau a agentului vamal în schimbul "înlesnirilor fiscale" sau oferirea cadourilor pentru acordarea preferențială a unor subsidii bugetare.
Manipularea condițiilor contractelor publice.	Bacșișuri plătite pentru divulgarea informațiilor secrete cu privire la condițiile acceptabile de achiziție publică sau de privatizare.
Manipularea costurilor de tranzacție.	Blocarea mărfurilor importate în depozite vamale pentru extorcarea mitelor, efectuarea unor controale permanente cu efect inhibitor pentru activitatea întreprinderii.

Toate acestea pot fi generalizate în sintagma *adoptarea și implementarea regulilor într-o manieră meschină, care favorizează în mod ilegal anumii reprezentanți ai sectorului privat și pentru care primesc o remunerare*¹². După cum în mod absolut corect constată și Jeans C. Andwig, corupția este atunci când "politica economică devine instrumentul prin care liderii politici și oficialii publici redistribuie venitul național în favoarea lor"¹³. Ignorarea sau lezarea conștientă a interesului public au drept scop obținerea unui câștig material sau de altă natură de către persoana publică aflată în poziția de a efectua asemenea ingerințe.

Orice definiție a corupției implică judecăți de valoare. John Macrae definește actul de corupție drept o tranzacție privată care se produce între două părți și care (tranzacția): 1) are o influență imediată sau viitoare asupra alocării resurselor și 2) implică abuzul de responsabilitate publică sau colectivă în interese private¹⁴. Deși aceasta este una dintre cele mai comprehensive definiții a corupției, evaluarea "abuzului" în mod inevitabil implică, după cum recunoaște chiar autorul ei, considerente moraliste.

În situația în care producerea unei definiții succinte și complete a corupției este dificilă, alternativa constă în enumerarea atributelor esențiale ale unui act corupt.

Un act corupt implică, în mod obligatoriu, interacțiunea dintre un reprezentant al sectorului public (funcționar public, oficial public, politician) sau un salariat plătit din bugetul public (medic, învățător, profesor universitar) și un reprezentant al sectorului privat. Reprezentantul sectorului privat poate fi un producător (agent care-și maximizează profitul), un consumator (agent care-și maximizează utilitatea), un profesionist neangajat care concurează pentru obținerea unui loc de muncă în sectorul public. Coruptă este și tranzacția prin care doi reprezentanți ai sectorului public împart între ei valoarea unei mite pe care unul dintre ei (de obicei, inferiorul) o percepe, cu acordul superiorului, de la un reprezentant al sectorului privat sau de la un funcționar care apără/reprezintă anumite interese private. Chiar dacă corupția nu este prezentă în mod direct în tranzacția coruptă, există o parte terță care este afectată de asemenea afaceri – publicul, asupra căruia se reflectă consecințele nefaste pe care le

---

12. Acestea par a fi toate situațiile posibile în care se produce un act de corupție, din cauza că ele reflectă funcțiile principale pe care le are guvernul: oferta de bunuri publice, gestionarea externalităților, redistribuirea resurselor în societate, gestionarea investițiilor, achizițiilor și contractelor publice, diminuarea, acolo unde este posibil, a costurilor de tranzacție și formularea unor reguli universale, care ar urma să fie respectate de toți participanții la procesul social.

13. Andwig Jeans Christopher ed., "Economics of Corruption", Kluwer Economic Publisher, Boston/Dordrecht/London, 1998.

14. Macrae, John, "Underdevelopment and the economics of corruption: a game theory approach", KZKLOS, 1989.

are corupția. Avem în vedere cetățenii care nu sunt în stare să plătească mită, firmele oneste, birocrații cinstiți, statul în întregime.

Evident, trăsătura esențială a corupției este achitarea mitei, fie în termeni monetari, fie politici, fie de altă natură. Logica finală a celor care nu resping corupția, ca fiind una din strategiile de activitate posibile, este de a obține, în schimbul mitei, un tratament preferențial în comparație cu alți agenți similari, aflați în situații similare. Dacă i s-ar oferi un tratament ordinar, atunci cel care este pregătit să plătească mita ar suferi pierderi sau nu ar încasa profituri. Pentru ca serviciul corupt să poată fi prestat în principiu, oficialul public trebuie să dispună de un anumit nivel de discreție asupra adoptării, executării sau interpretării regulilor sau asupra repartizării anumitor bunuri sau sancțiuni guvernamentale (licențe, amenzi).

Pentru cel care plătește mita, valoarea economică a serviciului corupt trebuie să fie cel puțin la fel de mare ca valoarea monetară a mitei plătite la care se adaugă costurile morale (în valoare monetară) sau financiare pe care le implică asumarea riscurilor de depistare. Valoarea exactă a mitei plătite este în funcție de mai multe variabile: puterea de negociere a agentului public față de puterea de negociere a celui privat, caracteristica sectorului de activitate, riscul detecției afacerii, existența unor strategii alternative, nivelul instituțional etc. Sunt prea multe variabile pentru a ține cont de toate și a le introduce în ecuații, dar cert este faptul că nivelul de echilibru al mitei plătite nu este exogen (nu există, deci, o piață a serviciilor corupte), ci este determinat în cea mai mare măsură de condițiile unei tranzacții concrete.

Orice tranzacție coruptă implică un nivel de risc de detecție (atât a agentului privat, cât și a celui public) sau un risc de a nu obține serviciul pentru care s-a plătit (în cazul agentului privat). În acest fel, analiza corupției ridică probleme dificile ale asimetriei informaționale, ale informației imperfecte și ale hazardului moral.

Tipuri de corupție

Literatura economică de sorginte instituționalistă reflectă o multitudine de situații și forme concrete în care se poate manifesta corupția. În tabelul 2 este reflectată o sinteză a acestora. Pentru politicienii și instituțiile publice din Moldova, care formulează politici de eradicare a corupției sau sunt implicate nemijlocit în procesul de combatere a corupției, această taxonomie va fi utilă și le va permite nu doar o înțelegere mai profundă a fenomenului, dar și o determinare productivă a priorităților și o alocare mai eficientă a resurselor instituționale¹⁵.

---

15. Cititorii interesați în detalii pot consulta sursele indicate în tabel.

Tabelul 2. Clasificarea actelor de corupție

Criteriul	Tipul corupției	Formă de manifestare / Explicare	
1.Scopul final (IDIS "Viitorul", 2001)	Pecuniară	Maximizarea valorii monetare a venitului sau utilității anticipate (mita = bani).	
	Politică	Maximizarea șanselor de supraviețuire politică (mita = voturi sau alt gen de susținere politică).	
2. Domeniul public implicat (Lizal și Kocenda, 2001)	Legislativ	Adoptarea unor reguli ce favorizează anumite interese private și intră în conflict cu interesele publice.	
	Birocratic	Executarea regulilor într-o manieră care favorizează interesele private și dăunează intereselor publice.	
	Justiție și poliție	Interpretarea și aplicarea regulilor într-o manieră distorsionată, care favorizează interesele private și dăunează intereselor publice.	
	Servicii publice	Extragerea mitelor pentru "calitatea" unor servicii care oricum trebuie prestate (sănătate, educație, servicii comunale).	
3.Actorii implicați în interacțiunile corupte (Kimberly, 1997)	Trafic de influență	Interacțiunile dintre oficiali publici de rang înalt sau politicieni și funcționarii de rang inferior.	
	Divizarea mitei	Interacțiunile dintre funcționari publici și funcționarii din posturi de conducere din aceleași sau diferite instituții.	
	Corupția ordinară	Interacțiunile dintre agenți privați și funcționari publici de talie inferioară.	
	Corupția înaltă	Interacțiunile dintre agenți privați, funcționari publici și oficiali publici aleși sau politicieni.	
4. Gradul de organizare (Bac, 1996)	Organizată	După depistare	Încheierea unui acord neformal în cadrul organizației (instituției publice) pentru împărțirea mitei care urmează a fi încasată sau impusă.
		Înainte de depistare	Încheierea unui acord neformal în cadrul organizației pentru împărțirea mitei care a fost depistată după ce a fost încasată.
	Externă (dezorganizată)	Acte izolate de corupție, care se produc între client și funcționarul public de nivel inferior (executor).	
5. Serviciul oferit (Bac, 1996)	Gratitudine	Solicitarea sau plățirea unei mite pentru un serviciu legal.	
	Subversiune	Solicitarea sau plățirea unei mite pentru un serviciu ilegal.	

NOTĂ: Sursele sunt indicate în coloana întâi.

Criteria	Tipul corupției	Formă de manifestare / Explicare
6. Cine face prima mișcare	Extorcare	Reprezentantul sectorului public face prima mișcare (cere mită).
	Ofertă coruptă	Reprezentantul sectorului privat face prima mișcare (oferă mită).
7. Agentul dominant	Capturarea agentului privat (când capturarea este totală – <i>parazitare administrativă</i>)	Agentul public are o putere de negociere mai mare și el determină parametrii tranzacției (inclusiv mărimea mitei).
	Capturarea instituției (când este totală – <i>capturarea statului</i>)	Agentul privat are o putere de negociere dominantă care-i permite să stabilească condițiile tranzacției și să facă o ofertă coruptă gen "take-it-or-leave-it". Capturarea statului este forma cea mai perversă a corupției, un simptom și o cauză a guvernării proaste ¹⁶ .
8. Bunăvoință / impunere (Alam, 1995)	Coercitivă	Unul din cei doi agenți nu are altă opțiune rațională decât să se angajeze în actul corupt.
	Acord	Ambii agenți au și opțiuni raționale de a nu se angaja în actul de corupție.
9. Frecvența interacțiunilor	O singură dată	Exemplu: înregistrarea unei firme.
	Multiple	Exemplu: achizițiile publice.
	Cvasi-periodic	Exemplu: monitorizarea fiscală, controlul vamal, reînnoirea licențelor.
10. Raportul dintre mită și taxa oficială (Schleifer și Vishny, 1993)	Corupție cu furt	Mita < taxa oficială; bani în buget nu sunt vărsați.
	Corupție fără furt	Mita > taxa oficială; diferența dintre suma plătită și taxa oficială se varsă în buzunarul agentului public.

16. Cauza principală a capturării statului rezidă în interacțiunile dintre forțele instituționale specifice regimului nou și celui vechi. Ea este un atribut esențial al statelor eșuate (eng. failed states).

Evident, clasificarea propusă în tabel nu pretinde a fi exhaustivă. De asemenea nu am indicat cum poate fi estimată amploarea daunelor care pot fi pricinuite interesului public, ele fiind de natură să varieze de la o situație la alta.

De exemplu, corupția ordinară poate fi "ordinară" numai cu referință la o tranzacție particulară. Impactul negativ cumulat al multor asemenea acte de corupție ordinară poate fi chiar mai mare decât impactul câtorva acte de corupție înaltă, care se produc pe parcursul aceleiași perioade de timp. Această ipoteză este și mai plauzibilă dacă ținem cont de faptul că corupția ordinară se poate produce practic în fiecare sector, în timp ce corupția înaltă se limitează la doar câteva sectoare, deosebit de atractive pentru a fi îndreptățită asumarea riscurilor înalte de către politicieni.

Factorii instituționali ai corupției

Alejandro Gaviria întreprinde o meta-analiză excelentă a factorilor neeconomici (în cea mai mare măsură, instituționali) care favorizează activitățile corupte¹⁷. În tabelul de mai jos reproducem trei categorii de factori identificate de Gaviria (extragerea rentei, sistemul politic, variabilele instituționale), dar pe lângă aceasta explicăm și mecanismul concret prin care sunt stimulate actele corupte. De asemenea, am adăugat și factori care nu sunt elucidați de autorul menționat mai sus.

Credem că este important să se facă distincție între cele trei categorii de factori deoarece combaterea lor poate solicita diferite instrumente de politici publice. Cea mai mare parte dintre factorii analizați sunt valabili și pentru Moldova. Intensificarea impactului unora dintre ei pe parcursul ultimilor ani a determinat într-o mare măsură alunecarea Moldovei către partea inferioară în clasamentele corupției compilate de așa organizații ca Transparency International. Este sugestiv faptul că în 1999 indicatorul de percepție a corupției pentru Moldova se situa la nivelul 2,6, în 2001 acesta a urcat la 3,1, iar în ultimul raport publicat de Transparency International indicatorul s-a înrăutățit până la 2,4.

În pofida multitudinii de factori elucidați mai sus, tabelul poate fi sintetizat în binecunoscuta "formulă" a corupției emisă de Robert Klitgaard:

CORUPȚIE = MONOPOL + DISCREȚIE - RESPONSABILITATE¹⁸.

Această formulare este în același timp laconică, comprehensivă și sugestivă referitor la rădăcinile instituționale din care se trage corupția.

---

17. Gaviria, Alejandro, "Assessing the effects of corruption and crime on firm performance: evidence from Latin America, *Emerging Markets Review*", 3, 2002.

18. Kimberly A.N. "Corruption as an International Policy Problem: Overview and Recommendations", in Kimberly, p.175-233.

Tabelul 3. Analiza factorilor corupției

Cate-goria	Factorul	Mecanismul de propagare / de generare
Extragerea rentei ilicite	1. Acte normative. complexe și neclare.	Oferă oportunități pentru exercitarea unei discreții birocratice prea mari în interpretarea și implementarea regulilor (este cazul tipic al țărilor din CSI).
	2. Birocrații puternice.	Procesul de formulare a politicilor este dominat de interesele birocraților în defavoarea intereselor politice (cazul unor țări africane ca Nigeria, Angola, Uganda).
	3. Controlul de stat a unor resurse naturale importante (Ades și Di Tella, 1999, Kimberly, 1997).	Oferă oportunități de extragere a rentelor ilicite prin restricția accesului sau prin impunerea monopolului de stat (Rusia, cel mai notoriu exemplu).
	4. Protecționism economic exagerat (Ades și di Tella, 1999, Paldam, 2002).	Ades și Di Tella aduc dovezi a faptului că cu cât mai puțin este supus competiției un sistem economic, cu atât mai înalte sunt incitațiile pentru corupție, deoarece lipsesc mecanismele de control și de stimulare externe.
Sistemul politic	1. Autocrație sau regim autoritar (Schleifer și Vishny, 1993).	În asemenea condiții nu există o agenție anti-corupție cu adevărat independentă, la fel cum nu există o justiție independentă și echitabilă. Regimurile autoritare sau cu pretenții autoritare conduc la organizarea corupției, după cum este cazul Coreei de Nord, ex-URSS, Chinei, Vietnamului; mai recent, tendințe similare au apărut în Moldova.
	2. Participarea socială și politică redusă (Vijay, 1986).	Acceptarea cvasi-culturală a corupției, determinată de indiferență față de viața politică și prestația liderilor politici, absența organizațiilor civile de monitorizare (India, Bangladesh, unele țări Africane și în tranziție, inclusiv Moldova).
	3. Absența libertății presei (Ledeneva, 2003).	Dacă nu există acces la informație și libertatea de exprimare pentru presă, riscul de expunere publică a funcționarilor corupți este mai mic și, odată cu aceasta, este mai liber procesul de împărțire a mitei între și în instituții (țările din Asia Centrală).
	4. Instabilitate politică.	Conștienți de riscul unei demiteri rapide și neașteptate, asociate cu instabilitatea politică, oficialii și politicienii creează rețele "violente" de colectare a mitei. Exemplu: majoritatea țărilor din America Latină, Italia.

NOTĂ: Sursele indicate în coloana a doua sunt adaptate și completate după Gaviria, 2002.

Cate- goria	Factorul	Mecanismul de propagare / de generare
	5. Lipsa unui mecanism de control și echilibru politic.	Favorizează distribuirea arbitrară a drepturilor de proprietate. De asemenea, este mult mai înalt riscul de capturare a statului. Se referă și la Moldova.
	6. Schimbări fundamentale în societate (Huntington, 1968, Paldam, 2002).	Corupția înaltă este asociată cu perioadele unor mari și profunde transformări. La răscrucea secolelor XIX-XX corupția și-a atins apogeul și în SUA, după care a diminuat stabil.
	7. Lipsa unei monitorizări internaționale adecvate.	Presa din țările în tranziție din Europa de Est oferă o mulțime de investigații asupra modalității în care oficialii și politicienii corupți au gestionat resursele financiare oferite de instituțiile financiare internaționale.
Variabile instituționale	1. Sistemul legal (Treisman, 2000, Paldam, 2002).	Țările cu sistem legal continental tind să fie ceva mai corupte decât cele cu sistem comun de drept. Sistemele de drept continental istoric au fost înființate pentru a apăra interesele suveranului, în timp ce sistemul de drept comun a fost creat pentru a apăra interesele poporului contra abuzurilor suveranului.
	2. Cultura de afaceri (Andreeva, 2000).	În majoritatea țărilor occidentale există tradiții consolidate de impunere a obligațiilor și apărare a drepturilor contractuale prin lege, în timp ce în Europa de Est, Asia Mijlocie, țările din Orient contează mai mult relațiile personale.
	3. Religii ierarhice (Treisman, 2000).	Țările de tradiție protestantă demonstrează o predispoziție mai redusă pentru comportament corupt. Țările ortodoxe, musulmane și catolice sunt ceva mai mult dispuse corupției.
	4. Centralizarea.	Literatura existentă nu oferă un răspuns univoc asupra legăturii dintre centralizare și corupție. Centralizarea favorizează corupția organizată, descentralizarea – corupția ordinară dezorganizată.
	5. Lipsa unei culturi organizaționale.	În țările în tranziție moștenirea socialistă are încă un puternic ecou instituțional, favorizând, de exemplu, recrutarea și promovarea "nepotistă" a funcționarilor publici.

Pe lângă factorii menționați, responsabilii de formularea politicilor de eradicare a corupției trebuie să mai țină cont de factorii psihologici, de cultură etc. Sociologi și psihologi din Rusia arată că în țara lor corupția a fost o problemă serioasă întotdeauna, indiferent de forțele politice aflate la putere¹⁹. Rezistența corupției la intemperiiile politice este explicată de existența unei convingeri puternic ancorate în mentalitatea colectivă a rușilor că banii câștigați trebuie împărțiți cu funcționarii care ar putea anihila oportunitatea profitabilă, chiar dacă în realitate ei nu pot sau nu intenționează să anihileze această oportunitate.

II. Specificul corupției în Moldova

După cum se va demonstra mai jos, corupția corelează pozitiv și semnificativ cu nivelul de prosperitate economică. Moldova confirmă perfect această legătură, fiind deopotrivă printre cele mai sărace și cele mai corupte țări din Europa. O statistică oficială credibilă asupra incidenței actelor de corupție și a mitelilor plătite nu există. Cea mai mare parte a dosarelor sunt clasate, iar pedepsele sunt amânate sau nu sunt executate. În pofida percepției foarte înalte a corupției de către public, inclusiv referitor la nivelele administrative superioare, în Moldova, spre deosebire de statele vecine, nu a fost citită barem o singură sentință de învinuire în corupție a unor miniștri, deputați, șefi de departamente etc.

Credem că impactul moștenirii lăsate de comunism asupra probității funcționarilor publici a fost mult mai mare decât se crede. Tradiții "bune" ale unei corupții politice au existat încă în URSS, tot de atunci s-au păstrat rețelele clienteliste și neîncrederea în stat a publicului larg.

Deși misiunea de combatere a corupției a fost asumată de mai toate guvernele Moldovei în calitate de chestiune prioritară, nici unul dintre ele nu a reușit să preia sub control acest fenomen, deoarece abordările care stăteau la baza demersurilor politice erau eronate. Elementul controlului, total ca concepție, dar pur formal ca realizare practică, a fost pus în capul tuturor strategiilor, fără ca să existe și acțiuni puternice pe alte planuri, cum ar fi remunerarea adecvată a funcționarilor publici, educația și motivarea acestora, întinerirea guvernării, transparența procesului de luare a deciziilor, libertatea justiției și presei și altele.

Extragerea rentei ilicite

În categoria factorilor care țin de extragerea rentei ilicite un impact deosebit are cadrul legal complex, instabil și ambiguu specific Moldovei. Mai mult ca atât, maniera opacă în care apar, se modifică și dispar unele acte legislative creează impresia că ele în mod conștient și calculat sunt produse și promovate de variate cercuri de interese corporative, aparținând mediului birocratic.

19. Андреева И.В., "Экономическая психология: социо-культурный подход", Санкт-Петербург, изд-во Питер, 2000.

Incertitudinea și instabilitatea legislativă oferă birocrațiilor toată discreția pe care și-o doresc în interpretarea și implementarea regulilor. Aceasta se referă mai ales la actele ce reglementează activitatea unor asemenea agenții guvernamentale cum sunt inspectoratul fiscal și sistemul vamal, normele tehnice, standardele de calitate și altele. Complexitatea și ambiguitatea creează în mod firesc situația în care inspectorul fiscal sau autoritatea vamală dețin o poziție de negociere mai favorabilă și un potențial de extragere uriaș al rentelor ilicite, deoarece producătorul suportă costuri de tranzacție enorme legate, spre exemplu, de blocarea mărfurilor în vamă sau de eventuala sistare a activității întreprinderii pentru efectuarea unui control mai amplu la depistarea unor erori fiscale minore²⁰. După cum confirmă un sondaj efectuat de Transparency International Moldova, cauza centrală a corupției, așa după cum este percepută de oamenii de afaceri, este faptul că "legile sunt scrise atât de puțin clar încât este mai simplu să-l plătești pe funcționar, ca să scapi de probleme".

Mai jos întreprindem o elucidare succintă a celor mai importante acte normative în care pot fi ușor identificate locurile slabe ce oferă discreția și favorizează comportamentul corupt.

Corupția în sistemul vamal

După sectorul de ocrotire al sănătății, sistemul vamal este perceput ca fiind al doilea cel mai corupt sector din Moldova²¹. La posturile vamale atribuțiile esențiale ale autorităților vamale este de a califica marfa în conformitate cu nomenclatorul de mărfuri, de a determina valoarea ei reală, originea etc. Prima concluzie care apare după lectura atentă a Legii cu privire la tariful vamal (Nr.1380-XIII din 20.11.97) și a Codului Vamal este că pentru a îndeplini efectiv funcțiile ce le sunt atribuite vameșii ar trebui să aibă cunoștințe tehnice și economice pur și simplu enciclopedice (Vezi Boxa 1).

În același timp, discreția pe care ei o pot exercita este foarte mare (Vezi Boxa 2). Hotărârile publicate ale Curții de Conturi asupra activității serviciului vamal nu conțin descrieri explicite ale unor acte de corupție propriu-zisă. Cu adevărat, cele mai frecvente "nereguli" atestate de Curte sunt:

- Calcularea "incorectă" a taxelor vamale de plătit (de exemplu, pe baza unui curs valutar eronat).
- Prelungirea ilegală a termenelor de încasare a plăților obligatorii.
- Scutirea ilegală de plățile obligatorii (accize, TVA, penalități).
- Clasarea centralizată și ilegală a contravențiilor vamale de către Departamentul Vamal, cu suspendarea amenzilor, plăților etc.;
- Escortarea ilegală a mărfurilor de la un punct vamal la altul;

20. Situații tipice legate de acest raport inegal de forțe sunt descrise în Transparency International Moldova, "Corupția și Calitatea Guvernării: Cazul Moldovei", 2002.

21. În Transparency International Moldova, "Corupția și Calitatea Guvernării: Cazul Moldovei", 2002.

Boxa 1. Elementele metodei de determinare a valorii în vamă a mărfii în baza valorii tranzacției cu marfa respectivă ori în baza prețului efectiv plătit sau de plătit

Pentru determinarea valorii în vamă a mărfii metoda de bază, adică care trebuie aplicată de vameș, în primul rând, este cea a valorii tranzacției efectuate cu marfa respectivă sau a prețului efectiv plătit sau de plătit. Pentru aceasta, în valoarea tranzacției trebuie incluse următoarele elemente:

- a) cheltuielile pentru transportul mărfii la aeroport sau în alt loc de introducere a mărfii pe teritoriul vamal:
  - cheltuielile aferente asigurării;
  - costul transportului;
  - costul încărcării, descărcării și transbordării mărfii ;
- b) cheltuielile suportate de cumpărător:
  - comisioanele și primele pentru brokeri, cu excepția comisioanelor pentru achiziționarea mărfii;
  - costul containerelor și / sau al altui ambalaj de folosință repetată, dacă, în corespundere cu Nomenclatorul de mărfuri, acestea sunt considerate un tot întreg cu marfa;
  - costul ambalajului, inclusiv costul materialelor de ambalaj și al lucrărilor de ambalare;
- c) valoarea, calculată în mod corespunzător, a următoarelor mărfuri și servicii oferite, direct sau indirect, de cumpărător, în mod gratuit sau la preț redus, în scopul utilizării la producerea ori exportarea mărfii evaluate, în măsura în care această valoare nu a fost inclusă în prețul efectiv plătit sau de plătit:
  - materiale, componente, părți și alte elemente similare, incorporate în marfă;
  - instrumente, matrițe, forme și alte componente similare, utilizate la producerea mărfii;
  - materiale cheltuite la producerea mărfii;
  - lucrări de inginerie, de dezvoltare, lucrări de artă și design, planuri și schițe, executate în afara țării și necesare pentru producerea mărfii;
- d) redevențele și taxele pentru licențe, pe care cumpărătorul trebuie să le achite, direct sau indirect, drept condiție a vânzării mărfii evaluate, în măsura în care aceste redevențe și taxe pentru licențe nu au fost incluse în prețul efectiv plătit sau de plătit, cu excepția redevențelor și taxelor pentru licențe plătite de către cumpărător pentru dreptul de reproducere și distribuire a producției cinematografice;
- e) partea din venitul de la orice revânzare, transmitere sau utilizare ulterioară a mărfii , care ar reveni, direct sau indirect, vânzătorului.

- Acordarea ilegală a unor regimuri vamale mai favorabile.

Pierderile pe care le suportă bugetul de stat în urma unor asemenea "încălcări" se ridică la zeci de milioane de lei. Ținând cont de amploarea și frecvența acestora, o inspecție logico-semantică mai atentă a textelor hotărârilor Curții de Conturi nu lasă nici un fel de dubii că infracțiunile descrise sunt de fapt simptome ale unei corupții sistematice care a cuprins întregul serviciu vamal²².

Boxa 2. Exemple de definiții ambigui în Legea tarifului vamal

Dacă informația folosită de declarant la anunțarea valorii în vamă a mărfii nu este veridică sau nu este confirmată prin acte, metoda descrisă mai sus nu poate fi aplicată. În asemenea caz, se alege, în consecutivitate, una din următoarele metode:

Pe baza valorii tranzacției cu marfa identică.

Pe baza valorii tranzacției cu marfa similară.

Pe baza costului unitar al mărfii.

Pe baza valorii calculate a mărfii.

Metoda de rezervă.

Dar la folosirea metodelor de mai sus din nou apare un câmp foarte larg pentru discreție. Acesta apare, în primul rând, din cauza definițiilor ambigui utilizate pentru descrierea procedurilor. De exemplu, conform articolului 2 din Legea tarifului vamal:

"mărfuri identice sunt mărfurile care se aseamănă sub toate aspectele cu marfa de evaluat, inclusiv sub aspectul caracteristicilor fizice, **calității și reputației ei pe piață**. Deosebirea **neesențiale** de aspect exterior nu pot constitui o piedică pentru a considera identice mărfurile care corespund celorlalte caracteristici ale definiției";

iar,

"mărfuri similare sunt mărfurile care, deși nu se aseamănă sub toate aspectele, au **caracteristici asemănătoare** și sunt produse din materiale **asemănătoare**, ceea ce le permite să îndeplinească aceleași funcții și să fie interschimbabile din punct de vedere comercial. Calitatea mărfurilor, reputația lor și existența unei mărci de producție sau de comerț sunt factori care urmează a fi luați în considerare la determinarea similitudinii mărfii".

22. Vezi, spre exemplu, Hotărârea Curții de Conturi privind rezultatele controlului asupra activității Departamentului Vamal și subdiviziunilor teritoriale în anul 2001 nr. 47 din 24.05.2002, Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 103-105 din 18.07.2002.

Corupția în sistemul fiscal

Sistemul fiscal de asemenea este printre cele mai corupte sectoare instituționale din Moldova. După cum se constată în sondajele de opinie, oamenii de afaceri anticipează că atunci când depistează o deviere de la Codul Fiscal, inspectorii fiscali de obicei numesc direct prețul pentru care sunt gata "să închidă ochii", fie că dau de înțeles în alt mod că trebuie de plătit pentru a soluționa problema²³.

"Încălcările" comise de funcționarii serviciului fiscal sunt în mare măsură similare celor descrise mai sus în cazul sistemului fiscal. Terenul propice pentru un comportament corupt se formează sub incidența a trei factori. În primul rând, legislația de evidență fiscală și metodologia de contabilitate este atât de complicată încât este foarte mare probabilitatea ca, cu un anumit efort, în fiecare întreprindere să fie găsite încălcări. După cum consideră până și oamenii de afaceri, cea mai complicată este evidența TVA. În condițiile în care inspectorul fiscal are dreptul să intervină "în forță", pentru a curma o eventuală activitate ilegală din partea întreprinderii și să inițieze controale încă mai împovărătoare și asociate cu costuri de tranzacții suplimentare, întreprinzătorul preferă să plătească o mită pentru a rezolva problema, chiar dacă în esență activitatea sa este legală. În al doilea rând, nivelul impozitelor și amenzilor este atât de mare încât majoritatea firmelor preferă să-și divizeze resursele pe activități oficiale și tenebroase și "să hrănească" periodic inspectorii fiscali, pentru ca aceștia "să nu observe".

În sfârșit, competențele atribuite inspectorilor fiscali sunt atât de mari și în același timp atât de general formulate, iar, conform celor relatate²⁴, obținerea unui loc de muncă îi costă atât de scump încât inevitabil ei adoptă un comportament de "răpitor" față de întreprinderile tutelate. Pentru exemplu, pe lângă drepturile mai mult sau mai puțin specifice menționate la punctele a)-x) ale paragrafului 1 articolul 134 din titlul V al Codului Fiscal, inspectorul fiscal are dreptul "să întreprindă și alte acțiuni prevăzute de legislația fiscală" (punctul y)). Nu este de mirare că controalele efectuate de Curtea de Conturi asupra activității Inspectoratului Fiscal scot în evidență indicatori ai unor crime economice deosebit de grave care nu puteau fi săvârșite fără acordul sau contribuția autorităților fiscale²⁵.

Mai menționăm că dreptul de inspectorii fiscali îl au și angajații Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției (art.7, punctul e, Legea

23. Transparency International Moldova, "Corupția și Calitatea Guvernării: Cazul Moldovei", 2002.

24. Idem.

25. Vezi, spre exemplu, Hotărârea Curții de Conturi privind rezultatele controlului asupra unor aspecte ale activității de bază a Inspectoratului Fiscal Principal de Stat și subdiviziunilor teritoriale în anul 2001 (nr. 49 din 24.05.2002, Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 102 din 16.07.2002)

cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției), inclusiv cel de a calcula și a executa silit obligația fiscală.

Corupția în sfera licențierii, inspecției și reglementării activității economice

Conform celor relatate de oamenii de afaceri, corupția în activitatea de licențiere nu a scăzut din intensitate nici după aprobarea unei legi relativ bune asupra licențierii unor genuri de activitate (nr.451-XV din 30.07.2001, Monitorul Oficial al R.Moldova nr.108-109 din 06.09.2001), odată cu aceasta a fost redus și numărul de genuri de activitate pentru care sunt necesare licențe. Există o mulțime de indici indirecte privitor la faptul că incidența actelor de corupție a rămas foarte înaltă. De exemplu, după cum se cunoaște, una dintre cele mai grave probleme în ultimii câțiva ani în Moldova a devenit traficul cu ființe umane. Din surse ale organelor de poliție, un număr foarte mare de asemenea infracțiuni este săvârșit cu contribuția unor firme autohtone care practică "activitatea turistică", având licențe în regulă.

Pe de altă parte, potențialul pentru extorcare rămâne înalt din cauza faptului că conform deciziei Camerei de Licențiere (privind aprobarea condițiilor de licențiere a unor genuri de activitate nr. 38-g din 16.09.2002, Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 146-148 din 31.10.2002) una dintre condițiile pentru eliberarea licențelor este "desfășurarea activității licențiate în conformitate cu cadrul legislativ și normativ în vigoare". Această formulare este atât de generală încât orice încălcare minoră și care nu este legată direct de activitate (de exemplu, nu este păstrat adecvat antiincendiarul) poate fi interpretată ca încălcare a cadrului legislativ și normativ în vigoare.

Actele de corupție în variate domenii și nivele ale sistemului instituțional se intensifică și se întrețin reciproc. De exemplu, pentru obținerea licenței este necesară prezentarea unui certificat care ar confirma lipsa datoriilor față de bugetul de stat. După cum atestă practica controalelor efectuate de Curtea de Conturi, asemenea certificate este relativ ușor și ieftin de obținut de la autoritățile fiscale, chiar și atunci când datoriile față de buget sunt de ordinul milioanelei de lei²⁶.

În general, putem afirma că discreția birocratică în câmpul instituțional din Moldova, în loc să diminueze, sporește continuu. Pentru exemplificare menționăm că la 15 mai 2003 Legea cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției a fost completată, drepturile acestei instituții sporind considerabil. Astfel, CCCEC a primit și dreptul suplimentar de "...a sista executarea unor operațiuni financiare suspecte".

---

26. Vezi Hotărârea Curții de Conturi privind rezultatele controlului asupra unor aspecte ale activității de bază a Inspectoratului Fiscal Principal de Stat și subdiviziunilor teritoriale în anul 2001 nr. 49 din 24.05.2002, Monitorul Oficial al R.Moldova nr. 102 din 16.07.2002.

O altă “perlă” legislativă este Legea cu privire la concurență, în articolul 4 punctul a) al căreia se menționează că ”agenții economici au dreptul la concurența liberă în limitele prevăzute de legislație, ale **tradițiilor și regulilor de corectitudine**....”²⁷.

Corupția în administrația publică locală

Corupția în administrația publică locală este percepută de societatea civilă la același grad înalt ca și în sistemul de licențiere și autorizare. În cazul comunităților locale, mai ales a celor rurale, potențialul pentru corupție este creat de densitatea mare a relațiilor de rudenie și de sărăcia generalizată. În cazul municipiilor, corupția este favorizată de complexitatea structurilor instituționale în cadrul primăriilor, de delimitarea incertă a responsabilităților în interiorul instituțiilor administrative locale, de competențele destul de mari asupra repartizării patrimoniului. De asemenea, nu există o practică bună a impunerii clauzelor legale de incompatibilitate. Deși Legea Administrației Publice Locale și cea a alesului local determină incompatibilitatea de funcții, ea nu este suficient de detaliată și lasă spațiu îndeajuns pentru interpretări ambigue. Nu este de mirare deci că costurile bugetare asociate cu încălcările depistate de Curtea de Conturi, mai ales în cazul verificării activității financiar-economice a municipiului Chișinău, sunt foarte mari, deși nu sunt excluse interferențele politice în perioada electorală²⁸.

Corupția în achizițiile publice

În pofida faptului că există un cadru legal cu privire la achizițiile publice care este relativ dezvoltat la nivel conceptual, conform celor relatate de oamenii de afaceri în acest domeniu corupția este pe larg răspândită. În primul rând, prin concurs public sunt achiziționate doar mărfuri în valoare mai mare de 10000 de lei, iar în cazul lucrărilor publice - de 20000 de lei. Atunci când contractele sunt mai mari, există posibilitatea divizării sumelor pe mai multe contracte separate. În al doilea rând, este pe larg practică încheierea unor acorduri de către firmele “competitoare” pentru împărțirea contractelor între ele pe durata unei perioade de timp. Formele cele mai frecvente de infracțiuni sunt aranjarea contractelor, nedeclararea conflictului de interese, clientelismul și perceperea comisiunilor.

Există chiar și “tarife standard” a mitelor care urmează a fi plătite pentru atribuirea contractului, de obicei 10-20% din valoarea contractului. Dacă întreprinzătorul nu este de acord să plătească mita, cel mai probabil că nimeni pe viitor nu va mai dori să aibă afaceri cu el. Funcționarii care formează grupurile de achiziție publică dețin pârgii bune pentru eliminarea celor nedoriți.

27. Legea Republicii Moldova cu privire la protecția concurenței (nr.1103-XIV din 30.06.2000, Monitorul Oficial al R.Moldova nr.166-168 din 31.12.2000).

28. Vezi Hotărârea Curții de Conturi privind rezultatele controlului asupra activității financiar-economice a primăriei municipiului Chișinău nr.46 din 23/05/2003.

De exemplu, în Regulamentul cu privire la contractul de achiziție a mărfurilor și serviciilor pentru beneficiarii de stat (contractul de achiziție publică) se stipulează că în calitate de contractanți pot fi orice agenți economici din Republica Moldova sau din străinătate, organizați și dotați **corespunzător** pentru realizarea achiziției publice, care au dreptul legal (confirmat prin documente) de a desfășura acest gen de activitate.²⁹. Similare este și definiția consultantului care este "persoana fizică sau juridică, care poate fi un institut de proiectare sau alt agent economic de consultanță, dotată **corespunzător** și împuternicită de beneficiarul de stat să-l reprezinte în realizarea achiziției publice".

Problema corupției în achizițiile publice este exacerbată și de transparența limitată. Nu există un mecanism eficient pentru cercetarea plângerilor depuse de ofertanții respinși, care nu pot să influențeze componența. Un alt exemplu de remarcat este faptul că deși conform Regulamentului cu privire la Agenția Națională pentru Achiziții Publice aceasta este obligată să publice un Buletin de achiziții, în acest buletin nu sunt publicate rapoarte asupra ofertelor primite, contractelor acordate, petițiilor cercetate, "listele negre" ale furnizorilor care s-au compromis. Paralel, dat fiind faptul că conform Regulamentului una din sarcinile Agenției este "asigurarea participării largi a furnizorilor (antreprenorilor) *preponderent autohtoni* la achiziții în scopul dezvoltării concurenței", putem afirma că sistemul de achiziții publice are predispoziții congenitale pentru corupție deoarece limitarea concurenței internaționale este un teren fertil pentru aranjamente corupte cu "ai săi". Plus la aceasta, ANAP este o agenție dependentă integral de guvern, or, în condițiile în care corupția în cadrul guvernului a atins culmi astronomice, credem că mult mai rațională ar fi raportarea publică și în fața Parlamentului.

Sistemul instituțiilor angajate în eradicarea corupției

Sistemul specializat de combatere a corupției include subdiviziunile specializate ale Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției, Serviciului de Informații și Securitate, Procuraturii Generale, Curții de Conturi. Cu excepția Curții de Conturi, ale cărei hotărâri sunt publicate periodic (nu este clar numai dacă toate) în Monitorul Oficial, impactul celorlalte organizații asupra eradicării corupției nu este cunoscut publicului larg, deoarece rapoartele acestor instituții nu sunt date publicității.

Un factor care a condiționat eșecul tuturor eforturilor de eradicare a corupției în Moldova a fost faptul că acest fenomen la noi are o foarte puternică componentă politică. După cum scrie presa națională și de peste hotare, corupția în Moldova a pătruns masiv în toate nivelele politice și administrative, inclusiv cele mai înalte și, alegoric vorbind, nu există cineva care ar păzi paznicii.

---

29. Monitorul Oficial al R.Moldova nr.1-4 din 06.01.2000.

Menționăm instaurarea unui control politic autoritar asupra agențiilor de coerciție și control și asupra sistemului justițiar. Într-un asemenea mediu, corupția treptat se transformă din una dezordonată în una organizată și "centralizată".

Să analizăm, spre exemplu, prevederile Legii cu privire la Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției (nr. 1104 din 06/06/2002) pentru a vedea cât de eficient poate fi *în principiu* acest centru în eradicarea fenomenului discutat.

Astfel, de la bun început este clar că CCCEC nu dispune de independența instituțională necesară pentru eradicarea corupției la nivelele administrative cele mai înalte. Cauza este că:

- 1.structura CCCEC, numărul și reședința subdiviziunilor teritoriale și raza lor de activitate se aprobă de Guvern, la propunerea directorului CCCEC;
- 2.directorul CCCEC este numit de Guvern pe un termen de patru ani (în conformitate cu prevederile Regulamentului provizoriu al CCCEC, aprobat prin hotărâre de guvern (nr. 335 din 18/03/2002), se menționează că Guvernul de asemenea demite directorul CCCEC, dar în lege nu se menționează în mod expres acest lucru);
- 3.în Regulamentul provizoriu al CCCEC, aprobat prin hotărâre de guvern (nr. 335 din 18/03/2002), se menționează în mod expres că "Centrul este subordonat Guvernului Republicii Moldova" (pt.4);
- 4.directorii adjuncți ai CCCEC sunt numiți și eliberați din funcție de către Guvern, la propunerea directorului CCCEC;
- 5.componenta nominală și numerică a colegiului CCCEC este aprobată de Guvern, la propunerea directorului CCCEC;
- 6.lista funcțiilor din cadrul CCCEC și gradele ce le corespund sunt aprobate de Guvern;
- 7.gradul special pentru director se acordă de președintele Republicii Moldova la propunerea prim-ministrului;
- 8.Guvernul aprobă de asemenea modul de atestare al colaboratorilor CCCEC;
- 9.limita alocațiilor financiare și planurile financiare pentru funcționarea CCCEC sunt aprobate de Ministerul Finanțelor.

Credem că în mod firesc directorul CCCEC ar trebui să fie numit de Parlament și să raporteze în fața Parlamentului, deoarece numai astfel va fi posibilă minimizarea corupției la nivelele administrative superioare (din cadrul guvernului și agențiilor guvernamentale). Un alt aspect dubios este oportunitatea constituirii unei instituții militarizate pentru combaterea corupției. Nu credem că instaurarea unei discipline militare și relațiile strict ierarhizate ar putea avea un rol eficient de paratrăsnet contra corupției instituționale. Dacă nu vor fi operate modificări substanțiale în afilierile instituționale ale CCCEC, credem

că această organizație va rămâne eficientă doar în combaterea corupției "de stradă" și nu va avea nici un efect semnificativ asupra corupției politice. Nici puterea nu va câștiga ceva esențial din prinderea unor medici sau profesori universitari corupți, deoarece opinia publică consideră în proporție de 46% că cei mai mulți oameni corupți se află la nivelele superioare ale administrației³⁰.

Sistemul judecătoresc în Moldova este practic integral controlat de Președintele țării care poate numi judecătorii după principii pe care el le consideră corecte. Părerea magistraților este ignorată sau are o importanță marginală. Deși corupția este un fenomen. Conform celor afirmate de experți, aceasta deja a condus la pierderea independenței judecătorești, la implicarea puterii în actul de justiție, la coruperea sistemului judecătoresc și, odată cu aceasta, la devalorizarea "justiției" în societate. Conform sondajelor de opinie, 47,9% din populația țării nu prea are încredere sau, mai exact, absolut nu are încredere în justiție³¹.

Analizând Legea cu privire la Curtea de conturi se poate afirma că desigur cadrul legal are încă suficiente rezerve pentru îmbunătățire. Spre exemplu, ar fi necesară descrierea mai detaliată a incompatibilităților și limitelor puse angajaților Curții de Conturi. Pe lângă experiența de muncă (15 ani, după cum prevede legea) este necesar de asigurat ca o anumită perioadă de timp înaintea recrutării funcționarii săi să nu aibă interacțiuni directe cu instituțiile pe care le tutează, precum și să se interzică, pentru o anumită perioadă de timp, angajarea la muncă în instituțiile de stat tutelate după eliberarea din funcția de angajat al CC.

Sistemul politic

Un alt factor important este indiferența politică și socială a societății civile. Pe de altă parte, până și atunci când societatea civilă intervine în mod deschis și atenționează puterea asupra eventualității unor cazuri de corupție înaltă, organele cu competențe în domeniu nu reacționează. Este sugestiv credem cazul "Adjuta-Civis", organizație care a lansat în mod public învinuire de corupție și de trafic de influență în adresa unor persoane din anturajul președintelui Moldovei și la care nu s-a reacționat sub nici o formă. Nu putem ști dacă are dreptate organizația reclamantă sau persoanele reclamate, dar credem că învinuirile formulate de organizația menționată sunt atât de grave încât Parlamentul este obligat să inițieze desfășurarea unei anchete publice care ar clarifica cazul.

Este cât se poate de dubioasă chiar și probitatea deputaților din Parlament. Pentru coruperea lor există toate premisele necesare:

30. Barometrul de Opinie Publică, sondaj realizat la solicitarea Institutului de Politici Publice, ianuarie 2001.

31. "Tranziția în administrația publică locală", sondaj realizat de Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale "Viitorul", februarie 2003.

- Lipsa de transparență în activitate.
- Absența unor prevederi clare asupra incompatibilității. Astfel, Legea cu privire la statutul deputatului prevede că mandatul este incompatibil cu exercitarea oricărei alte funcții remunerate, inclusiv a funcției acordate de un stat străin sau organizație internațională, cu excepția activității didactice și științifice desfășurate în afara programului stabilit de Regulamentul Parlamentului³². Dar nimic nu este spus, de exemplu, despre deținerea altor drepturi (cum ar fi acțiuni, cote) în capitalurile unor unități economice.
- Nu există prevederi de rigoare referitoare la conflictul de interese în activitatea deputatului în parlament.
- Comisia juridică a Parlamentului controlează doar declarațiile de venituri și doar a deputaților în persoană, nu și a averii acestora și a familiilor acestora.
- Deputații se bucură de o imunitate foarte largă și dificil de a fi ridicată.

Legea cu privire la declararea și controlul veniturilor demnitarilor de stat³³ obligă toți demnitarii de stat să declare veniturile la data depunerii declarației, bunurile mobiliare și imobiliare de toate tipurile (dar nu și cele ale membrilor familiei), angajamentele financiare și cotele-parte ale valorilor mobiliare, în ambele cazuri inclusiv cele ale membrilor familiei, în capitalul agenților economici. Dar conform articolului 4 evaluarea proprietății se face prin indicarea valorii menționate în documentul care certifică proveniența proprietății și nu prin indicarea valorii reale de piață. Aceasta oferă posibilitatea de subestimare intenționată a valorii declarate.

Mai mult ca atât, urmează a fi declarate doar bunurile care aparțin copiilor minori, nu și celor care au atins majoratul. Însă este bine cunoscut faptul că cea mai mare parte a funcționarilor publici din vârful ierarhiei birocratice, a deputaților în Parlament, a judecătorilor, a miniștrilor, precum și Președintele Moldovei, sunt la o vârstă la care este firesc ca și copiii lor să nu mai fie minori. Prin urmare, această scăpare a legii oferă în mod direct posibilități pentru tănuirea unor eventuale venituri și proprietăți dobândite pe căi ilegale.

Puterea legii este slăbită și de faptul că mecanismul de control este ineficient, iar declarațiile nu sunt publice. Spre exemplu, controlul de facto al declarațiilor de către Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției urmează a fi definitivat până la data depunerii unei noi declarații. Comisia de control este constituită din membri numiți de guvern, parlament și președinția Moldovei. În contextul în care puterea în stat este dominată de un singur partid, este clar că în componența comisiei membrii vor fi aleși nu pe bază de imparțialitate și

32. Legea cu privire la statutul deputatului în Parlament, nr.39-XIII din 07.04.94, Monitorul Oficial al R.Moldova, nr.4 din 30.04.1994.

33. Legea Republicii Moldova cu privire la declararea și controlul veniturilor și al proprietății demnitarilor de stat, judecătorilor, procurorilor, funcționarilor publici și a unor persoane cu funcție de conducere (nr. 1264-XV din 19.07.2002, Monitorul Oficial al R.Moldova, nr. 124-125 din 05.09.2002).

reprezentativitate, ci pe baza loialității corporative. Toate cele menționate fac ca legea, fiind adoptată cu intenții bune, să nu fie eficientă. Caracterul ei formal este demonstrat și de următoarele: în conformitate cu prevederile art. 15 subiecții declarării depun declarația cu privire la venituri și proprietate până la 1 iulie a anului următor intrării în vigoare a prezentei legi. Legea a fost publicată și a intrat în vigoare în 2002, aceste rânduri au fost scrise la începutul lunii noiembrie 2003, dar deocamdată nu cunoaștem ca vreo declarație să fie depusă sau publicată.

Blocarea accesului presei la reflectarea procesului de luare a deciziilor, mai ales la nivele birocratice intermediare, este un alt factor care favorizează corupția. Menționăm și lipsa unui mecanism efectiv de control și echilibrare a puterii politice excesive ale unor instituții administrative centrale (cum ar fi președinția), ca un generator al corupției și traficului de influență.

Presiunea internațională este foarte importantă pentru a stăvili corupția. Altfel, precum s-a întâmplat și în Moldova, inexistența unui sistem de monitorizare internațională stimulează la direct coruperea funcționarilor responsabili de utilizarea adecvată a ajutoarelor financiare externe.

Este de remarcat în acest context și cultura de afaceri specifică, "sălbatică", care predomină în Moldova și care favorizează în mod direct corupția prin tolerarea generală a ei. Majoritatea oamenilor de afaceri în activitatea lor pornesc de la premisa că pentru soluționarea conflictelor civile, a contencioaselor administrative, a cazurilor de infracțiuni economice în Moldova contează conexiunile personale, poziția ocupată în ierarhia socială și posibilitatea de mituire a funcționarilor publici. Cea mai mare parte dintre ei sunt pregătiți să plătească mită pentru a rezolva orice situație de conflict real sau potențial cu funcționarii și oficialii publici chiar și atunci când există alternative. Aceste atitudini sunt reflectate într-un mod exhaustiv și elocvent în sondajele de opinie efectuate la comanda organizației Transparency International Moldova³⁴.

Astfel, într-o țară din Occident învinuirea unui prim-ministru de infracțiuni economice ar fi condus imediat cel puțin la inițierea unei anchete publice pentru clarificarea adevărului.

În aceeași categorie a variabilelor instituționale sunt de menționat salariile de-a dreptul mizerabile ale funcționarilor publici, care le determină formarea unui instinct de "răpitor" în relațiile cu cetățenii ordinari și, mai ales, cu oamenii de afaceri. Conform statisticii oficiale, salariul în sfera privată este cu 50% mai mare decât în cea bugetară³⁵. Dar după cum consideră experții economici, veniturile reale în sfera privată sunt de câteva ori mai mari decât cele oficial

---

34. Vezi Transparency International Moldova "Corupția și Calitatea Guvernării: Cazul Moldovei" (2002) și Transparency International Moldova.

35. Anuarul Statistic al Republicii Moldova, Departamentul de Statistică și Sociologie, 2002.

declerate³⁶. Pe de altă parte, în sfera bugetară salariile reale nu pot fi tănuite. Cu alte cuvinte, este foarte mare probabilitatea ca decalajul real dintre salariul în sfera privată și cea publică să fie de câteva zeci de ori mai mare decât cel statistic.

Lipsa unei autentice culturi organizaționale de asemenea își spune cuvântul. Recrutarea și promovarea birocraților pe scara ierarhică a instituțiilor publice are la bază nu calitățile personale, ci legăturile personale ale celui promovat și relațiile de rudenie în care se află cu cineva din conducerea instituțiilor respective. Este curios că pe parcursul anului 2003 nici o instituție de stat, nici o autoritate publică centrală sau locală nu au anunțat concursuri publice de suplینire a unor posturi vacante.

Perpetuarea conflictului transnistrean, cu toate posibilitățile ce le oferă pentru evaziunea fiscală și vamală, pentru spălarea banilor și pentru contrabandă, este un factor suplimentar care a înlesnit coruperea oficialilor publici și a politicienilor, care au partea lor de câștig din operațiunile ilegale descrise mai sus. De asemenea, existența unor rețele de contrabandă foarte bine organizate nu poate fi explicată fără coruperea masivă a funcționarilor din sistemul vamal, fiscal și poliție.

III. Cauze și implicații economice ale corupției

Corupția, sărăcia și libertatea economică

Factorii instituționali enunțați în secțiunea precedentă au un efect catalizator asupra corupției, ei fiind de natură să alimenteze procesul de consolidare a rețelelor corupte. Însă efecte directe și de o intensitate mult mai mare asupra nivelului corupției au sărăcia și îngrădirea libertăților economice.

Evident, corupția este specifică tuturor țărilor și atât analizele econometrice, cât și studiile de sociologie și psihologie economică arată că ea este relativ stabilă în timp. Dar incidența și amploarea corupției variază semnificativ de la o țară la alta. Mai jos vom încerca să arătăm pe baza unor date statistice recente că cu cât mai săracă este țara și cu cât mai redusă este libertatea economică, cu atât mai corupt tinde a fi sistemul său birocratic și politic. O altă ipoteză de lucru care urmează a fi verificată este că în țările în tranziție din Europa Centrală și de Est indicele de percepție al corupției poate fi mai mic dacă țara este candidat de aderare la UE.

În Tabelul 1 din Anexă este indicat panelul de date pentru cele 99 de țări pentru care a fost posibilă completarea setului statistic. Această selecție este suficient de mare pentru a fi considerată statistic reprezentativă.

36. Într-adevăr, conform celor relatate de Inspectoratul Fiscal, în anul 2001 în Moldova doar câteva zeci de persoane au declarat venituri de peste un milion de lei.

În calitate de indicator al corupției utilizăm indicele de percepție al corupției elaborat și evaluat anual de "Transparency International"³⁷. Credem că indicele compilat de Transparency International este unul dintre cei mai reprezentativi și cu o putere sintetizatoare mare din cauza că se calculează ca medie a indicilor similari de percepție ai corupției, evaluați de diferite organizații și experți independenți. Spre exemplu, în cazul Moldovei, indicatorul de percepție al corupției pentru anul 2003 s-a calculat pe baza evaluărilor preluate din cinci sondaje de opinie publică și investigații ale părerilor oamenilor de afaceri. Cu cât mai ridicat este indicele corupției compilat de Transparency International cu atât mai puțin coruptă se prezintă o țară pentru observatori.

Ca indicator al nivelului de sărăcie am utilizat PIB per capita evaluat la paritatea puterii de cumpărare din raportul de dezvoltare umană pentru 2002 publicat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare³⁸. Din păcate, la momentul elaborării studiului nostru, a fost imposibil să găsim indicatorii PIB per capita pentru toate țările din panelul de date pentru anul 2002, pentru a le compara cu indicatorul de percepție al sărăciei care reflectă situația pe același an. Ultimul raport al PNUD oferă informație numai pentru 2000. De aceea PIB per capita pentru anul 2002 a fost estimat extrapolând nivelul anului 2000 cu ratele de creștere economică realizate de țările respective în anii 2001 și 2002. Ratele de creștere economică au fost preluate din bazele de date ale Fondului Monetar Internațional³⁹.

În calitate de variabilă pentru nivelul de libertate economică am utilizat Indicatorul de Libertate Economică elaborat și estimat anual de Heritage Foundation. Cu cât mai înalt este acest indicator, cu atât mai mic este nivelul de libertate economică în țara vizată. În studierea legăturii dintre libertatea economică și corupție avem de a face cu o problemă metodologică importantă, colinearitatea parțială. Vorba e că corelația formală între liberalizarea economică și indicatorul perceput al corupției poate fi distorsionată de faptul că Heritage Foundation, în determinarea indicatorului de liberalizare economică, ține cont și de unii factori ai corupției. Suntem însă de părerea că implicațiile acestui fapt pot fi minore din cauza că doar două din cele zece criterii de evaluare se referă la corupție.

De asemenea, am utilizat variabila bivariată "UE" care se referă numai la cele 20 de țări în tranziție incluse în panelul de date. Și anume, am stabilit variabila UE=-1 dacă țara nu este candidat la integrarea în UE și UE=0 dacă țara este în proces de aderare.

Am efectuat mai întâi două analize corelaționale simple. Prima stabilește legătura dintre indicele de percepție al corupției și PIB per capita. A doua

37. Vezi "Global Corruption Report 2003", www.transparency.org.

38. Vezi www.undp.org.

39. World Economic Outlook (WEO) Database April 2003, International Monetary Fund, www.imf.org.

stabilește legătura dintre indicii de percepție a corupției și indicii de liberalizare economică. În ambele cazuri coeficienții de corelație sunt extrem de înalți. Cu cât este mai ridicat nivelul de controlare a economiei de către stat, cu atât mai coruptă pare a fi birocrația (coeficientul de corelație este de - 0.790). Pe de altă parte, cu cât mai săracă este țara, cu atât mai înaltă este probabilitatea că birocrații se vor angaja în acte de corupție (coeficientul de corelație 0.881). Aceste rezultate ne conduc la stabilirea următoarei ecuații:

$$IPC = \alpha + \beta_1 PIB_{capita} + \beta_2 LE + \varepsilon$$

unde: *IPC* este indicele de percepție al corupției în varianta Transparency International, α , β_1 și β_2 sunt parametri care urmează a fi estimați, PIB_{capita} este nivelul PIB per capita, *LE* este indicele de libertate economică în varianta Heritage Foundation, iar ε – eroarea.

În urma analizei regresionale efectuate cu ajutorul programului de calculator SPSS am obținut ecuația cu următorii parametri (Vezi Tab.2 din Anexă):

$$IPC = 3,66 + 0,182 PIB_{capita} - 0,412 LE$$

(0,623) (0,013) (0,182)

După cum indică erorile standard din paranteze, fiecare parametru este semnificativ din punct de vedere statistic.

Efectuând analiza regresională pentru cele 20 de țări în tranziție care au intrat în setul nostru de date, am obținut următoarea identitate (Tab.3 din Anexă):

$$IPC = 1,344 + 0,230 PIB_{capita} + 0,104 LE$$

(0,645) (0,042) (0,172)

care este un rezultat destul de curios, din cauza semnului "+" al parametrului libertății economice și care ar trebui interpretat că o libertate economică mai înaltă ar însemna și o corupție mai înaltă! De fapt acest estimator nu este semnificativ, eroarea relativă fiind mare.

Lucrurile revin la normal după ce adăugăm variabila UE (Vezi Tab.4 din Anexă):

$$IPC = 2,835 + 0,160 PIB_{capita} - 0,098 LE + 0,533 UE$$

(1,343) (0,058) (0,403) (0,601)

Semnele parametrilor din această ecuație teoretic sunt perfect plauzibile. Și anume, ecuația arată că cu cât mai înaltă este libertatea economică, cu atât mai mică este corupția, precum și faptul că țările care nu sunt în proces de aderare la UE tind să fie mai corupte decât cele care urmează să adere în perioada 2004-2007. Dar cu toate că semnele algebrice ale parametrilor coincid cu ceea ce sugerează intuiția, în ecuația de mai sus numai constanta și PIB per capita sunt semnificative statistic.

Rezultatele de mai sus ne conduc la concluzii interesante. Este foarte mare probabilitatea ca anume sărăcia și controlul vieții economice să reprezinte premisele principale pentru declanșarea cercului vicios al corupției. În ecuația pentru întregul panel de date coeficienții de pe lângă PIB per capita și libertatea economică sunt importanți din punct de vedere cantitativ și sunt semnificativi statistic. Luată împreună, veniturile per capita și indicatorul de libertate economică explică 79% din variațiile indicatorului de percepție al corupției. Țările din Europa Centrală și de Est, care sunt în proces de aderare la UE, tind a fi mai puțin corupte decât alte țări în tranziție, dar coeficientul de pe lângă variabila UE nu este semnificativ statistic.

Legătura între corupție și sărăcie, sugerată de ecuațiile de mai sus, ne permite să estimăm cât de probabilă este reducerea corupției până la nivele mai acceptabile. Să presupunem că guvernul Moldovei dorește să îmbunătățească indicele de percepție al corupției al țării de la actualul 2.1 până la nivelul Estoniei (5.6). Pentru aceasta presupunem că guvernul este pregătit să majoreze rapid nivelul de libertate economică de la actualul nivel de 3.35 până la 2.0. În conformitate cu rezultatele reflectate de prima ecuație o asemenea îmbunătățire a ratingului corupției va solicita o creștere a PIB per capita de la actualul nivel de 2.345 USD până la 18.519 USD. Cu o creștere medie anuală de 7% ar fi necesari 34 de ani, iar cu o creștere de 10% – 24 ani pentru a atinge acest nivel de prosperitate, care ar conduce la atenuarea tentațiilor corupte. Desigur, aceste calcule sunt aproximative, dar ele au menirea de a arăta că corupția este un fenomen care are rădăcini foarte adânci și care nu poate fi eliminat fără eforturi serioase și de lungă durată.

Consecințele economice

După cum s-a menționat în secțiunea precedentă, corupția înaltă este într-o foarte mare măsură determinată de nivelul redus al veniturilor și de nivelul scăzut al libertății economice de care se bucură agenții privați. Prin intermediul legăturilor inverse în sistemul mediu instituțional – mediu economic, nivelul mai înalt al corupției se transpune negativ pe planul performanțelor economice. Există o serie vastă de publicații în care sunt analizate consecințele pe care corupția le are asupra sistemului economic. Deși concluziile făcute de diferiți autori sunt cât se poate de variate, unele chiar paradoxale, după cum este cazul ideilor lui Samuel Huntington și Nathaniel Leff, citați anterior (Vezi p. 9), majoritatea economiștilor tind să perceapă corupția drept un factor care compromite serios creșterea și dezvoltarea economică.

Astfel, este demonstrat faptul că o corupție mai înaltă contribuie la reducerea ratelor de creștere economică, prin intermediul reducerii investițiilor⁴⁰. În acest fel, după ce sărăcia generală dă primul impuls corupției, aceasta se transformă

---

40. Mauro, Paolo, "Corruption and Economic Growth", Quarterly Journal of Economics, August, 1995.

în cauză, iar sărăcia în efect, care alimentează încă mai mult corupția și așa mai departe. Concluzia că legătura cauzală ar alterna este confirmată în mod indirect și în studiile care arată că dezordinea economică este doar un simptom al subdezvoltării, adevărata cauză fiind slăbiciunea instituțională, inclusiv corupția masivă⁴¹.

Prosperitatea devine prizoniera corupției! Este posibilă până și calcularea impactului corupției asupra creșterii prin intermediul variatelor "curele de transmisie". Pak Hung Mo arată că scăderea cu o unitate a indicelui perceput al corupției reduce creșterea economică cu 0,54 puncte procentuale⁴². Din domeniul curiozităților, dar principalul canal prin care corupția afectează creșterea economică este instabilitatea politică căreia îi revin 53% din efectul total. Alte două variabile de transmisie importante sunt capitalul uman și investițiile private.

Corupția reduce creșterea economică prin sporirea investițiilor publice în variate proiecte grandioase și complexe din punct de vedere tehnic, dar de o productivitate mică (proiecte numite metaforic "catedrale în pustiu" sau "elefanți albi"). În al doilea rând, corupția conduce la diminuarea proporției cheltuielilor curente necesare pentru operarea și întreținerea infrastructurii existente în favoarea unor investiții capitale mari⁴³. Această afirmație este demonstrată și de faptul că un simptom al corupției înalte într-o țară subdezvoltată sau în tranziție este importul unor tehnologii sofisticate care cu certitudine sunt departe de necesitățile reale ale țării.

Henry Vinod de asemenea susține ideea că corupția este o povară extrem de serioasă asupra economiei⁴⁴. Privind corupția ca un impozit ilegal, el a estimat că în țările în curs de dezvoltare acordarea unei mite de un dolar cauzează o povară de 1,67 dolari pentru economie. Mai mult ca atât, această povară se auto-multiplică în timp. Studiul lui Vinod sugerează ideea că și o reducere mică a corupției ar putea avea un efect pozitiv și semnificativ pentru economie.

Însă corupția frânează dezvoltarea firmelor într-o măsură mult mai mare decât impozitele obișnuite. Caracterul secret și volatilitatea fac din corupție un fenomen mult mai costisitor pentru firme decât un impozit ordinar. Corupția nu poate fi percepută ca un simplu impozit din cauza incertitudinii pe care o induce

---

41. Acemoglu, Daron; Johnson, Simon; Robinson James; and Thaicharoen Yunyong, "Institutional causes, macroeconomic symptoms: volatility, crises and growth", *Journal of Monetary Economics*, 50, 2002.

42. Mo, Pak Hung, "Corruption and Economic Growth", *Journal of Comparative Economics*, 29, 2001.

43. Tanzi, Vito and Davoodi, Hamid, "Corruption, Public Investment and Growth", IMF, WP/97/139.

44. Vinod, H.D., "Statistical analysis of corruption data and using the Internet to reduce corruption", *Journal of Asian Economics*, 10, 1999.

asupra investițiilor, mai ales asupra celor străine. Impact negativ are nu doar nivelul propriu-zis al corupției, dar și volatilitatea acestui nivel. Astfel, se poate calcula că o creștere a volatilității corupției de la nivelul Singapore la nivelul Mexic pe scara "Transparency International" este echivalentă cu o creștere de 32 puncte procentuale în rata impozitului pentru corporațiile multinaționale⁴⁵.

Efectele corupției asupra performanțelor firmelor sunt comparabile cu cele ale crimei organizate, după cum se poate constata pe baza unor țări din America Latină⁴⁶. Corupția și crima organizată sunt pozitiv corelate în evaluările făcute de managerii intervievați și reduc substanțial rata de creștere a vânzărilor și scad substanțial capacitatea de concurență a firmelor.

Bunurile publice și guvernamentale sunt intrări importante în funcția de producție a firmei. În acest fel, raționarea artificială a unor asemenea bunuri în scopul colectării mitei reduce creșterea economică pe termen lung⁴⁷. Corupția distorsionează competiția de piață și inhibă procesul investițional în mod direct, majorând prima pentru risc, or nivelul corupției și a mitelor asociate cu acest nivel sunt factori de care investitorii țin cont în calcularea veniturilor anticipate. Alfredo del Monte și Erasmo Papagni sprijină aceste afirmații pe analiza econometrică a cazului italian și explică de ce cele mai corupte regiuni din Italia nu au urmat o traiectorie de creștere economică în pofida subvențiilor și investițiilor publice masive.

O corupție înaltă este întotdeauna asociată cu o proporție mai mare a economiei tenebre și acest lucru poate fi demonstrat în mod riguros pe baza unor modele matematico-economice⁴⁸. Începând cu un anumit nivel al corupției birocratice, firmele pot să opteze pentru disocierea resurselor de care dispun între sectorul oficial și cel ne-oficial al economiei. Anume corupția masivă poate fi responsabilă pentru partea reziduală în funcțiile de creștere economică a țărilor în tranziție.

Reproducem o sinteză a concluziilor ce pot fi desprinse din publicațiile recente asupra efectelor induse de corupție asupra economiei prin intermediul variatelor canale de transmisie, aducând și explicațiile de rigoare asupra mecanismelor de propagare sau de apariție:

---

45. Wei, Shang-Jin, "Why Is Corruption So Much More Taxing Than Tax? Arbitrariness Kills", NBER Working Paper No.6255, November 1997.

46. Gaviria, Alejandro, "Assessing the effects of corruption and crime on firm performance: evidence from Latin America, *Emerging Markets Review*", 3, 2002.

47. Del Monte, Alfredo and Papagni, Erasmo, "Public Expenditure, corruption and economic growth: the case of Italy", *European Journal of Political Economy*, Vol. 17, 2001.

48. Piculescu, Violeta, "Hidden Activities and Bureaucratic Corruption" in "Studies of the Post-Communist Transition", PhD paper, Goteborg University, Economic Studies, 119, 2002.

Tabelul 4. Implicațiile economice ale corupției

Cate- goria	Efectul	Mecanismul
Efecte macroeconomice	Agravarea decalajului dintre creșterea economică efectivă și cea potențială.	Reducând capitalul circulant, corupția deplasează în jos curba producției și afectează piața muncii.
	Reducerea investițiilor interne și străine directe.	Sporirea primei de risc conduce la eliminarea unor proiecte investiționale cu rentabilitate mai mică, dar care în condiții normale ar fi acceptabile.
	Sporirea riscului de criză financiară sau chiar de haos financiar.	Băncile pot fi obligate de funcționarii și oficialii corupți să acorde credite preferențiale necalitative.
	Risc mai mare de inflație.	Mecanismul influenței nu este clar, dar legătura este puternică și semnificativă.
Efecte structurale	Agravarea deficitului bugetar.	Reducerea posibilităților de acumulare a veniturilor fiscale prin mituirea inspectorilor fiscali sau a vameșilor.
	Pondere mare a economiei neoficiale.	Mitele înalte, asociate cu necesitatea evitării unor reglementări cu caracter coercitiv sau prohibitiv, determină firmele să-și transfere resursele în sectorul neoficial al economiei.
	Reducerea cheltuielilor sociale.	Scade multiplicatorul fiscal.
	Efecte negative asupra investițiilor publice, cum ar fi:	
	Lansarea unor proiecte investiționale mari, dar ineficiente și cheltuieli sociale insuficiente.	Funcționarii corupți promovează proiectele mari, tehnic complexe, care oferă oportunități mai mari pentru extragerea ulterioară a fondurilor.
	Alocări insuficiente pentru operare și întreținere.	Operarea și întreținerea nu oferă atâtea posibilități pentru fraudă fondurilor.
	Efectul celor două de mai sus este reducerea calității infrastructurii existente.	
	Alocări exagerate pentru achiziționarea noului echipament, sofisticat din punct de vedere tehnic, mult peste necesitățile țării.	Ca urmare a înțelegerii dintre funcționarul corupt care avizează importul și firma importatoare, o marjă din prețul exagerat este ulterior virată înapoi funcționarului (eng. kickback).

Cate- goria	Efectul	Mecanismul
Eficiența economică a factorilor de producție	Sporirea costului relativ al capitalului. Sporirea costurilor de tranzacție.	La rata dobânzii bancare trebuie adăugată și rata mitelor plătite în totalul capitalului împrumutat. Angajarea în tranzacții corupte implică costuri de tranzacție mari în forma mitelor plătite, costurilor morale suportate, valorii monetare a riscurilor asumate, a timpului pierdut etc.
	Sporirea costurilor de intrare pe piață.	Firmele deja aflate pe piață pot plăti mite mai mari decât cele care abia intenționează să intre.
	Alocarea ineficientă a contractelor de achiziții publice.	Contractele sunt semnate cu firmele care plătesc cea mai mare mită, nu în mod obligatoriu cu cele care sunt cele mai eficiente economic.
	Alocare ineficientă a drepturilor de proprietate.	Privatizarea în țările în tranziție a fost însoțită nu atât de îmbogățirea proprietarilor, cât a funcționarilor care au repartizat în mod corupt patrimoniul.
	Distorsiuni ale concurenței.	Are avantaj competitiv nu concurentul eficient din punct de vedere economic, ci concurentul cu conexiuni personale.
Inegalitățile și eficiența	Favorizarea inegalității veniturilor.	Rețelele corupte sunt refractare față de lansarea noilor afaceri. Alături de reducerea directă a ratelor de creștere economică, aceasta reduce oportunitățile economice pentru categorii sociale largi.
	Favorizarea inegalității fiscale.	Firmele oneste plătesc impozite legale și sunt dezavantajate față de cele care plătesc mite mai mici decât impozitele legale.
	Redistribuirea avuției.	În cazul corupției cu furt, patrimoniul public este sustras în mod tenebros și însușit de funcționarii corupți.
	Scăderea utilității consumatorului.	Exemplu: cum se simt oare clienții în maxi-taxiurile care circulă sub privirea indiferentă a agenților de circulație pe rutele municipale fără a fi echipate adecvat, depășind viteza, încălcând normele de circulație rutieră.
	Prestarea insuficientă a serviciilor și bunurilor publice (aer curat, apă potabilă pură).	Exemplu: unele firme producătoare din industrie și agricultură, proprietarii mijloacelor de transport plătesc mite pentru dreptul de a încălca normativele ecologice legate de aruncarea deșeurilor, a gazelor de eșapament etc.

Intensitatea consecințelor corupției asupra economiei vor depinde de particularitățile instituționale ale țării date. Într-o perioadă anumită de timp, aceste consecințe vor depinde de următoarele:

- 1.măsura în care rațiunile economice deja sunt distorsionate de politicile guvernamentale;
- 2.măsura în care rațiunile economice sunt distorsionate de nivelul curent al corupției;
- 3.prevalarea corupției în perioada trecută (corupția demonstrează proprietatea de autocorelare, nivelul dintr-o perioadă precedentă fiind de natură să influențeze nivelul ei în perioada curentă).

În afară de consecințele economice negative, corupția induce și efecte sociale devastatoare. Spre exemplu, a fost estimat că în Rusia suma totală de bani care se plătește anual în calitate de mită depășește cu mult cheltuielile publice totale pentru știință, educație, sănătate, cultură și artă. Se estimează că suma totală a mitei plătite de micii întreprinzători ruși s-ar ridica la nivelul de 500 milioane de dolari lunar⁴⁹!

Corupția endemică este de asemenea de natură să blocheze orice perspectivă de integrare europeană pentru Moldova. Deși în mod explicit combaterea corupției nu figurează în lista criteriilor de la Copenhaga, Comisia Europeană a acordat o atenție deosebit de mare anume acestui subiect. Corupția calificată de UE drept "sistemică" este, se pare, una din cauzele centrale care a frânat integrarea României. Cu adevărat, în contextul integrării în piața unică și uniunea vamală, corupția amenință să submineze procesul de anulare a barierelor de intrare și ieșire a firmelor de pe piață, sistemul legal de protejare a proprietății private și capacitățile sectorului financiar de a canaliza economiile populației în investiții productive, lucru care va împiedica catch up economică.

Corupție și tranziție

Exemplul Moldovei ne demonstrează că corupția este dublu dăunătoare pentru țările în tranziție. În primul rând, anume corupția masivă din Moldova a compromis eficiența și dinamica unei economii aflate abia în faza incipientă de dezvoltare. În al doilea rând, corupția a contribuit la distorsiunea percepției publice asupra felului cum ar trebui să funcționeze o economie de piață propriu-zisă atunci când sunt create condițiile instituționale adecvate. În context, coruperea noilor guverne democratice venite la putere la începutul anilor 1990 a fost invocată de observatori drept una din cauzele principale ale resurecției partidelor de stânga în unele țări post-comuniste care s-a produs în ultimii patru-cinci ani⁵⁰.

49. Levin, Mark and Satarov, Georgy, "Corruption and Institutions in Russia", European Journal of Political Economy, vol.16, 2000.

50. Ledeneva, Alena, "Commonwealth of Independent States" in Global Corruption Report, 2003, p.165-176; Global Corruption Report, 2003, issued by Transparency International, www.transparency.org.

În Moldova corupția a luat și una din formele cele mai perverse care pot fi imaginate – capturarea statului. Instituțiile publice, dominate de interesele unor cercuri oligarhice și birocratice, subminează cele mai sincere intenții reformatoare, stimulează monopolurile și cauzează distorsiuni importante în procesul de distribuire a resurselor⁵¹. Un exemplu foarte elocvent a persistenței fenomenului de capturare în Moldova este cazul introducerii inspecției înainte de expediție și relațiile cu firma elvețiană SGS (Vezi Boxa 3).

Modernizarea politică definită ca tranziție de la regim autocratic la unul mai democratic de obicei este însoțită de o creștere a corupției⁵². Dar aceasta nu poate să servească drept o scuză, deoarece legătura dintre democratizare și corupție nu este pe deplin clară. În Coreea de Nord și China, deși corupția este atotcuprinzătoare, ea este și organizată, după cum a fost și în URSS. În SUA, unde democrația și competiția politică sunt bune, corupția este un fenomen rar, dar curios este faptul că indicatorul de percepție al corupției este practic același ca și în Chile, țară care nu are cele mai bune performanțe în domeniul democratizării și competiției politice pe parcursul ultimilor decenii.

În Moldova, corupția este exacerbată de istoria complicată a relațiilor dintre stat și societate. Predispoziția spre corupție este adânc ancorată în mentalitatea colectivă sub forma arhetipului că statul este un inamic demn de a fi jefuit și disprețuit. Posturile în instituțiile publice în general nu sunt considerate prea prestigioase de către profesioniștii tineri, mai ales atunci când sectorul privat oferă mult mai multe oportunități pentru capitalizarea talentului și cunoștințelor acumulate. Imperativul confidențialității în corupție generează și o ostilitate politică și birocratică față de inovații și schimbări. Aceasta explică de ce Moldova continuă să fie guvernată de gerontocrați care refuză accesul elitelor tinere. Mai mult ca atât, populația încă mai crede că experiența acumulată în vechiul regim politic ar garanta și competențe pentru exercitarea unei guvernări democratice. În acest fel, țara se pomenește prinsă într-un echilibru "rău" stabil, care poate să nu fie alterat pe durata unor decenii.

Cele mai scăzute nivele de corupție sunt în țările în care competiția politică este de intensitate medie. O instabilitate prea mare ar conduce în mod natural la asumarea de către politicieni a strategiilor de tipul "după mine și potopul". Pe de altă parte, autocrația este un mediu favorabil pentru apariția unei corupții sistematice și organizate, aflate în afara capacităților de control ale societății civile. Belarus și Uzbekistan, țări care nu au implementat importante reforme economice orientate către piață, sunt percepute ca fiind mai puțin corupte în virtutea regimurilor lor autocratice. Cele mai avansate țări pe calea reformelor (Estonia, Cehia, Ungaria) de asemenea sunt atribuite cu nivele scăzute ale corupției. Astfel, corupția este percepută ca fiind cea mai înaltă în țările care

51. Hellman, Joel, Jones, Geraint and Kaufmann, Daniel, "Seize the State, Seize the Day", World Bank, PRWB, 2444, September, 2000.

52. Samuel Huntington, "Political Order in Changing Societies", New Haven, CT: Yale University Press, 1968.

Boxa.3 Cazul SGS-Moldova

Relațiile dintre compania SGS și Moldova sunt o întreagă aventură. Implementarea controlului înainte de expediție a fost una din condițiile înaintate de Fondul Monetar Internațional Moldovei. Cauza acestei condiții este corupția rampantă care a cuprins sistemul vamal al Moldovei și care nu mai poate fi combătută cu metodele tradiționale. Remarcabil este că în a doua jumătate a anului 2003 FMI a încetat să mai pună în mod explicit această condiție.

Menționăm că Moldova nu este singura țară care utilizează serviciile unei organizații externe independente de evaluare pentru a face ordine în serviciul vamal. Unul din exemplele cele mai apropiate Moldovei este Indonezia care la mijlocul anilor 1980 a încheiat un acord cu aceeași companie SGS în vederea inspectării mărfurilor înainte de expediție pentru determinarea valorii lor reale și pentru clasificarea adecvată a mărfurilor importate pe categorii ale Nomenclatorului de mărfuri. Inspecției au fost supuse toate mărfurile în valoare mai mare de 5000 USD. Comisionul perceput era de ordinul a 1% din veniturile colectate.

Din perspectiva discuției noastre, contractarea parțială a funcțiilor vamale către o corporație străină privată poate fi interpretată în felul următor. Pe de o parte, Guvernul scapă de problema constrângerilor financiare care nu-i permite majorarea salariilor unor vameși care deja sunt corupți. SGS nu este limitat în stabilirea salariilor angajaților săi în toată lumea. În al doilea rând, în virtutea experienței sale vaste și a valorii imense pe care o are reputația sa internațională, această companie a creat și întreține o rețea mult mai efectivă și mai puțin costisitoare de monitorizare globală a mărfurilor. În sfârșit, SGS are la dispoziția sa imediată un volum imens de informație referitor la circulația internațională a bunurilor.

Comisiunile percepute de SGS sunt mai mici decât costurile pe care guvernul Moldovei ar trebui să și le asume pentru a ridica nivelul de colectare a veniturilor la nivelul de care este în stare firma elvețiană.

Atât guvernul, la presiunea unor agenții guvernamentale și a cercurilor de afaceri, cât și nemijlocit reprezentanții cercurilor de afaceri din Moldova s-au opus introducerii controlului exporturilor înainte de expediție, explicată anume de faptul că intrarea operatorului SGS pe piață a redus semnificativ monopolul, iar odată cu el și posibilitățile de colectare a mitei, de care beneficiau vameșii și avantajele ilegale de care se bucură firmele care plătesc mita la vamă. Instalarea SGS-ului pe termen lung în Moldova amenința cu destrămarea rețelelor corupte care au penetrat serviciul vamal și care, după cum relatează presa, încasează profituri ilicite uriașe.

au înregistrat succese medii pe calea tranziției (Rusia, Ucraina, Azerbaidjan, Moldova, Bulgaria, România). O explicație a unei asemenea situații curioase

ar fi că în aceste țări unde deja există un nivel mai înalt de libertate economică decât acum un deceniu nu sunt suficient de dezvoltate instituțiile necesare unui sistem de piață, după cum ar fi un sistem judecătoresc independent sau un cod civil eficient pentru respectarea drepturilor contractuale. Drepturile de proprietate nu sunt bine definite, nu sunt garantate și nu există o responsabilitate publică a guvernului. Anume aceste inadvertențe au subminat eforturile reformatoare și au împiedicat mai mult timp relansarea economică. Publicul a perceput descentralizarea economică și politică drept o descentralizare a oportunităților de încasare a mitei și a oportunităților de percepere a rentelor ilegale⁵³.

La ora actuală nu putem spune că în Moldova democratizarea și tranziția economică au asigurat și o imunizare contra corupției. Instabilitatea politică, corupția și subdezvoltarea s-au intensificat reciproc până la asemenea nivele încât statului îi este atribuit tot mai des calificativul de stat falit.

IV. Politici de eradicare a corupției

De ce ar trebui să ne pese de corupție?

Întrebarea aceasta poate fi considerată rezonabilă dacă ținem cont de faptul că corupția este percepută în cele mai frecvente cazuri drept un fenomen infracțional de care ar trebui să se ocupe în primul rând juriștii, nu economiștii. Dar există diferențe semnificative între abordarea făcută de un jurist și cea a economistului⁵⁴. Primul este interesat de corupție în calitate de fenomen pur ilegal pentru care trebuie să determine o pedeapsă justă, în timp ce al doilea încearcă să abordeze fenomenul din punct de vedere al comportamentului economic al unui agent ce maximizează profitul sau utilitatea și, în acest context, să explice de ce apare corupția.

Numărul publicațiilor care îndreptățesc corupția ca fiind un fenomen pur pozitiv este relativ mic. Chiar și simpla intuiție ne conduce la concluzia că corupția afectează negativ viața economică. Mai ales în țările care trec prin procese de transformări politice și economice serioase acest flagel este extrem de periculos și poate compromite chiar și cele mai sincere eforturi reformatoare.

Până nu demult excepție de la această legitate păreau a face unele țări asiatice care au reușit să combine rate înalte de creștere economică cu nivele înalte ale corupției (Coreea, Indonezia, Thailanda). Dar efectul pe termen lung al constituirii rețelelor corupte în aceste țări oricum și-a dat de știre. Opinia pe larg împărtășită de economiști este că criza financiară care a lovit în aceste

53. Glynn Patrick; Kobrin, Stephen J. and Naim Moises, "The globalization of corruption", in ed. Kimberly Ann Elliot, "Corruption and the Global Economy". P.7-30.

54. Тимофеев, Лев, "Институциональная коррупция: очерки теории", Москва, 2000. □

țări la sfârșitul anilor 1990 și-a avut originea în rețelele corupte din care făceau parte bănci comerciale, corporații producătoare și politicieni. Sugestiv este faptul că la ceva timp înainte de dezlănțuirea crizei financiare asiatice celebra economișă Susan Rose-Ackerman scria că țările din această regiune, care au înregistrat creșteri economice spectaculoase în pofida corupției endemice care le-a cuprins, se aflau în fața riscului de ranversare a tendințelor economice pozitive⁵⁵. În aceste țări corupția s-a auto-multiplicat prin producerea unor mite mai mari până a fost compromisă creșterea economică.

Același argument se poate dovedi a fi perfect valabil și pentru Moldova. O țară atât de mică și săracă nu prezintă interes ca piață de desfacere și puțini din investitorii străini găsesc îndreptățită plasarea capitalurilor lor în economia Moldovei. Corupția este o barieră suplimentară, extrem de dificilă, fie că reduce rata relativă de rentabilitate a proiectelor de investiții, fie că lungeste termenul de recuperare a investițiilor.

Plus la aceasta, nu este corect să apreciem impactul economic al corupției doar din perspectiva creșterii economice. Or, după cum s-a arătat și mai sus, corupția distorsionează alocarea echitabilă a resurselor în societate, care este un alt obiectiv important al politicilor economice. Corupția reduce și stabilitatea politică și cea socială, care la rândul lor se răsfrâng asupra performanțelor sistemului economic.

În țările aflate în tranziție la economia de piață, riscul cel mai mare pe care-l prezintă corupția este ca acest fenomen să ajungă a fi socialmente acceptat, majoritatea cetățenilor fiind indiferenți față de politicile publice sau chiar beneficiind de faptul că procurarea serviciilor necesare este posibilă barem în felul acesta, prin achitarea mitei. Însă sistemul economic "memorizează" corupția⁵⁶. Dacă doi agenți economici raționali descoperă că o tranzacție coruptă este mutual profitabilă, ei vor ignora legea scrisă și se vor angaja în relații de afaceri pe baza unor norme nescrise, apărute pe baza altor tranzacții similare din trecut. În scurt timp ordinea tenebroasă va prevala asupra celei formale, devenind auto-suficientă și auto-fortifiantă.

Frecvent oamenii de afaceri și politicienii sau oficialii corupți privesc mita drept un impozit neoficial, impus suplimentar celor oficiale. Dar mita diferă radical de taxele oficiale. Este adevărat că și taxa oficială și mita implică pierderi de eficiență și determină o redistribuire a veniturilor. Dar taxele se instituie de către stat anume pentru ca să fie produse bunuri publice de o calitate mai înaltă și firmele au dreptul implicit să ceară din partea statului prestarea unor bunuri publice adecvate. Nici o curte de justiție însă nu va încerca vreodată să impună o persoană publică să presteze serviciul corupt promis.

55. Rose-Ackerman, Susan, "The political economy of corruption", in Kimberly, p.31-60.

56. Левин, С., Цирик М., "Математические модели коррупции", Экономические и математические методы, Т.34, вып.4, 1998.

Abordarea cost-beneficiu și strategiile anticorupție

Secțiunile anterioare au reușit, sperăm, să convingă cititorul despre necesitatea plasării sarcinii de combatere a corupției în pozițiile cele mai înalte de pe agendele politice. Dar în legătură cu procesul practic de eradicare a acestui fenomen, apar trei întrebări dificile la care din păcate nu există răspunsuri universale. Și anume: 1) cum trebuie de promovat o campanie anticorupție în așa fel încât campania să nu compromită eficiența serviciului public; 2) cum să nu demoralizăm funcționarii publici cu prea multe controale și cu o monitorizare prea intensă; și, în sfârșit, 3) cine va păzi paznicii?

Într-un eseu excelent produs de Edward Banfield sunt analizate trăsăturile esențiale pe care trebuie să le întrunească o organizație publică pentru a minimiza corupția⁵⁷. În mod succint ele pot fi rezumate după cum urmează:

- 1.agenții executori sunt selectați pe baza probității și loialității instituționale;
- 2.există un set complet de motivații pozitive pentru serviciul public loial (inclusiv un salariu înalt);
- 3.există un set complet de motivații negative care se aplică în mod obligatoriu în cazul când deja au fost depistate acte corupte;
- 4.scopurile și misiunile de serviciu sunt formulate în mod clar și univoc de către director;
- 5.agenții dispun de discreția necesară în proporții nu mai mari de cele necesare pentru executarea sarcinilor de serviciu;
- 6.nu există ambiguitate în reguli;
- 7.dacă agentul se ciocnește cu obiective concurente, dilema este soluționată de director;
- 8.directorul monitorizează performanțele agentului;
- 9.dacă există cel mai mic dubiu referitor la probitatea agentului, el este eliberat din funcție;
10. directorul, la rândul lui, este monitorizat și el.

Evident aceasta este o situație care ar conduce la un nivel minimal posibil al corupției. Totuși, o politică instituțională bazată pe aceste zece reguli ar fi o politică eronată. Premisa falsă este că o organizație ar avea doar scopul minimizării corupției, când în realitate organizația, în afară de a fi "curată", mai trebuie să fie eficientă, flexibilă, dinamică etc. Atâta timp cât cele zece elemente enumerate mai sus pot antrena costuri economice și politice destul de mari, misiunea celui care formulează politici ar fi să optimizeze nivelul de corupție, nu să-l reducă la zero cu orice preț.

---

57. Banfield, Edward C., "Corruption as a feature of governmental organisation", The Journal of Law and Economics, 1975, XVIII (3), December, p.587-605.

După cum constată și într-un articol Susan Rose-Ackerman “corupția este simptomul, nu însăși boala. Eliminarea corupției nu are nici un sens dacă în rezultat ne alegem cu un stat rigid, inert și autoritar. Strategiile anticorupție trebuie să se orienteze în primul rând la îmbunătățirea eficienței economice, tehnice și operaționale a guvernului”⁵⁸.

Cu alte cuvinte, în elaborarea și implementarea unor politici realiste, care ar ținti în corupție, politicienii și executorii trebuie să țină cont de faptul că nivelul eficient sau optimal al mitei plătite nu este în mod obligatoriu nivelul zero. Poate fi extrem de costisitoare activitatea de monitorizare și control permanent al corupției, de aceea beneficiile marginale obținute pe parcurs nu trebuie să fie mai mici decât costurile marginale.

Pe de altă parte, analiza costurilor economice trebuie să fie însoțită și de compararea costurilor și beneficiilor politice și sociale. Corupția politică înaltă, atotcuprinzătoare poate submina nu numai dezvoltarea economică, dar și legitimitatea politică a guvernului. Cât privește actele de corupție ordinară, deși ele pot să nu aibă un efect negativ major asupra creșterii economice atunci când sunt luate separat, ele totuși rezultă în risipirea resurselor și a timpului, în sporirea inegalităților care de asemenea pot genera nemulțămiri sociale și neîncredere în politicieni.

Pentru o strategie de eradicare fezabilă trebuie să fie înțelese motivațiile corupte ale agentului privat și public. Un birocrat de nivelul inferior va lua în considerare doar efectele pe care le poate produce un act corupt asupra poziției sale în ierarhia instituțională. Un oficial public de rang înalt va lua în considerare efectele corupției nu doar asupra propriei sale poziții, dar și asupra performanțelor agenției pe care o dirijează. Un politician se ghidează doar de scopul supraviețuirii sale politice.

Agentul privat plătește mită de obicei pentru a realiza unul din următoarele două scopuri. Primul este de a-și însuși beneficii economice explicite, care pot fi oferite de funcționarul public responsabil în domeniu – cum ar fi în cazul achizițiilor sau contractelor publice, privatizarea, accesul preferențial la resursele controlate de guvern (materii prime, credit, licențe comerciale și de activitate etc.), accesul la variate subsidii bugetare. Al doilea scop poate fi evitarea unor costuri mai mari decât mita propriu-zisă, costuri implicate de respectarea variatelor regulamente și normative, achitarea taxelor, urmărirea penală sau administrativă, pierderile provocate de blocajele birocratice etc. În sfârșit, indivizii pot plăti pentru obținerea unui post public ”profitabil” (cum ar fi vama, în Moldova).

Corespunzător motivațiilor care stau la baza unui comportament corupt, strategiile anticorupție trebuie să se orienteze la diminuarea privilegiilor aflate sub controlul persoanelor oficiale, la diminuarea discreției birocratice, la sporirea

58. Rose-Ackerman, Susan, “The Economics of Corruption”, Journal of Public Economics, 4, 1975.

riscurilor și costurilor comportamentului corupt pentru agenții privat și public și la limitarea capacității de negociere a oficialilor publici.

Diminuarea discreției și extragerii rentei

Adeseori însăși intervențiile guvernului produc incitații pentru producători și consumatori să se angajeze în coruperea oficialilor publici pentru a evita respectarea regulilor impuse și pentru a putea fi prezenți pe piețele ilegale. Shleifer și Vishny au arătat că efectele politicilor și structurilor guvernamentale se numără printre cele mai importante cauze ale corupției la nivel microeconomic, intervențiile neîntemeiate cauzând distorsiuni grave ale pieței⁵⁹. De obicei, cu cât mai înalte sunt barierele pentru intrarea pe o piață, cu atât mai înalte sunt și mitele, deoarece guvernul încearcă să controleze cele mai profitabile sectoare de activitate economică. Dar firmele care deja activează în aceste sectoare pot fi interesate în complicarea deliberată a cadrului regulator, pentru a face cât mai dificilă intrarea concurenților pe piață.

Potențialul pentru corupție este creat nu atât de mărimea propriu-zisă a intervențiilor guvernamentale (măsurată ca pondere a cheltuielilor publice în PIB), cât de natura intervențiilor. Țările scandinave, care demonstrează cele mai reduse nivele ale corupției din lume, au și cele mai înalte cheltuieli publice raportate la PIB. Contează în primul rând natura intervențiilor și activităților guvernamentale. Un guvern care în mod deliberat impune restricții în competiția economică – prin menținerea barierelor comerciale și prin monopolizarea sectoarelor de activitate – va crea rente economice mai mari și incitații adiționale pentru corupția generată de acest rent-seeking.

Există o multitudine de exemple practice când guvernul și-a folosit puterea sa monopolistă pentru a induce în mod direct sau indirect substituția cu bunuri la tranzacționarea cărora mitele pot fi colectate fără un risc prea mare de detecție. De exemplu, oficialii publici pot impune interdicții la importul anumitor bunuri sau pot complica intrarea pe o piață pentru a beneficia de venituri mai mari extorcate de la firmele existente.

Trebuie reduse avantajele care se află sub controlul birocrațiilor pentru a reduce astfel incitațiile pentru plățile ilegale. Programele publice penetrate de corupție trebuie să fie eliminate. Programele care nu pot fi eliminate din cauza importanței lor sociale trebuie să fie expuse unei monitorizări publice permanente.

Orice reformă menită să sporească nivelul de competiție în economie va ajuta la eliminarea incitațiilor pentru corupție. Trebuie menționat însă că și reformele promovate pe solul descentralizării pot genera corupție. Este pe larg cunoscut faptul că în țările în tranziție la economia de piață privatizarea

---

59. Shleifer, Andrei and Vishny, Robert W., "Corruption", The Quarterly Journal of Economics, August, 1993

lansată pentru a spori eficiența economică a condus de asemenea la alocarea coruptă a drepturilor de proprietate. Deși privatizarea poate fi o bună soluție pentru problemele de corupție generată de motivațiile de rent-seeking, ea de asemenea poate conduce la modificări structurale în corupție. În majoritatea țărilor post-comuniste pe parcursul perioadei de tranziție corupția nu a dispărut, din contra s-a intensificat, dar și s-a propagat din domeniul serviciilor publice în administrația publică centrală și locală.

Pentru a limita discreția birocratică trebuie luate în seamă următoarele: legile, codurile și regulamentele trebuie să fie cât mai simple posibil. Violeta Piculescu arată că regulamentele guvernamentale excesive și corupția birocratică asociată cu aceasta completează taxarea pentru a contribui la eliminarea firmelor din sectorul oficial al economiei⁶⁰. Ca urmare a intrării în ilegalitate, firmele trebuie să se angajeze încă mai mult, direct sau indirect (prin intermedierea cercurilor criminale organizate) în coruperea funcționarilor publici.

Când sunt impuse limite și reguli prohibitive, aceasta în mod aproape inevitabil conduce la apariția unor piețe ilegale. Trăsătura specifică a piețelor ilegale este că pe acestea guvernul nu definește și nu protejează drepturile de proprietate ale părților implicate în tranzacții. Dar anume asemenea circumstanțe sunt extrem de favorabile pentru apariția unor "guverne" parastatale (crima organizată, mafia), care protejează drepturile de proprietate și forțează respectarea drepturilor și obligațiilor contractuale pe piețele ilegale. În situația în care sectorul neoficial atinge proporții uriașe comparativ cu cel oficial, apare în mod inevitabil o simbioză între stat și crima organizată, ambii parteneri ajutându-se reciproc (voturi și mite contra neimplicării).

Odată cu introducerea unor noi regulamente, costurile de producție ale firmelor cresc, mai ales dacă productivitatea marginală a bunurilor publice și produse de guvern în funcție de producție este mică. Resursele firmelor vor migra în sectorul neoficial, unde firmele pot evita nu doar regulamentele împovărătoare dar și fiscalitatea. Activând în sectorul neoficial aceste firme dispun de avantaje competitive față de cei care încearcă să lucreze "la alb", ponderea lor pe piață va spori, iar competiția onestă va diminua. Cu cât mai mari vor fi aceste avantaje, cu atât mai mare va fi și ponderea firmelor care vor căuta protejarea de intervențiile statului în sectorul activităților ilegale reglementat de crima organizată. Ultima forțează în mod eficient disciplina de cartel, adesea cu aprobarea tacită a politicienilor interesați de acumularea voturilor controlate de crima organizată. Cu certitudine este posibilă existența unui echilibru între sectoarele oficial și neoficial al economiei pe baza cooperării între cele două elite cleptocrate.

---

60. Piculescu, Violeta, "Hidden Activities and Bureaucratic Corruption" in "Studies of the Post-Communist Transition", PhD paper, Goteborg University, Economic Studies, 119, 2002.

Deci o recomandare contra corupției și activităților economice ilegale ar fi reducerea domeniului în care este posibilă intervenția guvernamentală directă și de a reduce povara regulamentelor. Dar o frontieră extrem de îngustă există între această recomandare și legalizarea piețelor ilegale. Or, ultima alternativă (pe larg testată în țări ca Olanda, Canada), deși reduce posibilitățile pentru corupție, poate fi extrem de costisitoare din punct de vedere politic, deoarece poate fi inacceptabilă social. Deși alocarea nouă a resurselor, care ar putea urma legalizării piețelor ilegale, ar putea fi eficientă din punct de vedere Pareto, ea ar putea altera echilibrul socio-psihologic. Anume acesta poate fi cazul când câștigurile din combaterea corupției sunt mai mici decât costurile pe care le implică.

O soluție interesantă ar fi și înlocuirea mitelor cu taxe oficiale. Aceasta ar însemna că dacă un reprezentant al sectorului privat dorește ca aplicația să fie procesată cât mai repede, el trebuie să facă o plată suplimentară legală, care ar garanta faptul că serviciul solicitat va fi obținut la timp și fără risc. Introducerea unor scale multiple ale taxelor trebuie însă să fie bazată pe o analiză a implicațiilor sociale, deoarece ridicând eficiența și limitând posibilitățile pentru extragerea rentelor, poate avea și efecte negative asupra echității sociale.

Rolul riscului și informației

Dacă un producător poate procura de la guvern un bun sau un serviciu mai ieftin (corupție cu furt sau, mai curând, corupție fără furt), acest producător ar putea să obțină o supremație competitivă asupra altor firme de pe piață. În asemenea caz, cumpărătorul serviciului corupt nu va avea nici un interes să denunțe oficialul public, astfel riscul de depistare perceput de birocrat este destul de mic și incitațiile suplimentare pentru corupție apar în mod aproape inevitabil. După ce birocratul a trecut o singură dată limita legalității, este foarte probabil că aceasta îl va determina să solicite mite încă mai mari. Logica care determină acest comportament este că în situația în care nu este foarte înaltă probabilitatea de depistare și demitere, de ce să nu fie încasate venituri cât mai mari posibile. De aceea penalitatea ar trebui să fie direct proporțională cu beneficiile marginale încasate de agentul public.

Un sistem de contabilitate și evidență transparent în domeniul public ar contribui la prevenirea furtului de la acest domeniu. Schleifer și Vishny sugerează că în domenii cum ar fi colectarea impozitelor și a taxelor vamale un asemenea sistem, care ar complica enorm sau chiar ar face imposibil furtul de la guvern, mitele ar ridica atât de mult costurile de producție ale producătorului, încât acesta va fi mai predispus să denunțe oficialul corupt.

Un principiu care trebuie folosit în strategiile de eradicare a corupției ar fi deci sporirea premeditată a riscurilor asociate cu luarea și darea mitei. Persoane care au experiență de lucru în justiție afirmă că sporirea riscului subiectiv de depistare și a riscului de aplicare efectivă a pedepsei poate avea un efect mai mare de inhibare a corupției decât o modificare formală în asprimea

pedepsei⁶¹. Rezultatele lui Daniel Kahneman de asemenea sugerează că oamenii sunt mult mai sensibili la mărimea modificărilor, decât la nivelul de referință absolute⁶². Mai mult ca atât, oamenii în medie tind să fie speriați mai mult de pierderile certe relativ la nivelele de referință (mărimea salariilor), decât să fie atrași de câștiguri nesigure de aceeași mărime.

Atunci când un oficial public este investit cu discreție înaltă, el trebuie plătit și cu un salariu înalt, care l-ar face capabil să reziste tentațiilor corupte. Rijckeghem și Weder au arătat că există o relație statistic și economic semnificativă între salariul relativ al funcționarului public (relativ față de sectorul privat) și indicatorul de percepție al corupției⁶³. Totuși relația descoperită arată că o creștere foarte mare de salarii ar fi necesară, în absența altor intervenții, pentru eradicarea sesizabilă a corupției. Majorarea salariilor poate conduce și la situația în care unii funcționari pur și simplu vor cere mite mai mari pentru a recupera o eventuală pierdere a unui salariu mai ridicat în caz de depistare a tranzacției. Astfel, într-un sistem birocratic caracterizat prin salarii înalte, incidența corupției poate descrește, în timp ce nivelul mediu al mitei poate spori.

Or, angajarea în corupție este mai profitabilă și mai puțin riscantă dacă numărul total al agenților implicați în practici similare într-o instituție este mai mare. În primul rând, în asemenea instituție este mai simplă identificarea unui partener de afaceri. În al doilea rând, un număr mare al persoanelor corupte menține riscul individual de detecție la un nivel mai mic. Sentimentul moral de vinovăție și grija pentru reputația individuală se va estompa odată cu creșterea numărului celor ce încalcă legea. Sociologia contemporană arată că grupele de referință pot influența semnificativ comportamentul economic.

Nivelul inițial al corupției, atunci când sunt începute reforme politice și economice grandioase, este instabil, modificările instituționale și politice relativ mici fiind capabile să aibă efecte semnificative asupra nivelului ei, conducând fie la o corupție totală, fie la o corupție foarte mică. În dependență de această masă critică a corupției, se poate întâmpla ca o campanie anticorupție scurtă, dar intensă, să conducă sistemul social către un echilibru bun, caracterizat de corupție redusă, în timp ce evenimente întâmplătoare pot să miște sistemul social dincolo de capacitățile de intervenție ale politicianilor. Cu cât mai mult timp trece, cu atât mai greu este de distrus rețeaua legăturilor corupte⁶⁴. Aname această trăsătură a corupției explică de ce campania anticorupție din China

61. Beker, Gary, "Crime and Punishment: An Economic Approach", Journal of Political Economy, nr.2, 1976.

62. The Bank of Sweden Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel, 2002.

63. Van Rijckeghem, Caroline and Weder, Beatrice, "Bureaucratic corruption and the rate of temptation: do wages in the civil service affect corruption, and by how much?", Journal of Development Economics, Vol.65, 2001.

64. Andvig Jeans Christopher, and Moene, Karl Ove, "How Corruption May Corrupt", Journal of Economic Behaviour and Organisation, 13, 1990.

din 1949 a fost eficientă, în timp ce campaniile similare din anii 1990, când rețelele corupte erau deja foarte consolidate, nu au avut nici un efect semnificativ.

Trebuie stimulat și sectorul privat să renunțe la corupție ca modalitate de atingere a scopurilor economice, iar pentru aceasta trebuie înțelese modalitățile concrete care sunt utilizate de agenții privați pentru a lupta cu corupția. Și anume, ca mijloc contra corupției agenții privați aleg fie acțiuni evazive (încercând să reducă dependența de oficialul corupt), fie directe (prin sporirea costurilor birocratului de a extorca mită) și fie ilicite (utilizând alți birocrati corupți care percep mite mai mici decât primul). Evident costurile unor asemenea măsuri de contracarare reprezintă costuri sociale inutile. Tocmai de aceea este important să fie diminuate și riscurile aferente raportării activităților corupte și să fie instituite premii acordate denunțătorilor. Este necesară și o protejare legală mai bună a acestora, deoarece în țări ca Moldova, unde corupția este endemică, denunțarea poate fi extrem de periculoasă.

În situația unei corupții totale, rotația funcționarilor publici poate să nu fie benefică pentru limitarea oportunităților pentru corupție, în schimb va diminua serios eficiența instituțiilor publice în prestarea serviciilor și va diminua morala birocratilor. Dar nici oficialii aleși, nici politicienii nu trebuie să fie imuni în fața pedepselor pentru corupție. Așa cum sugerează Robert Klitgaard, pe lângă sporirea salariilor și riscurilor aferente corupției, un efect demonstrativ și psihologic maximum în procesul de eradicare al corupției poate fi obținut prin prinderea unor "rechini mari".⁶⁵

Corupția este favorizată de faptul că în mod normal executorul și monitorul activează la nivele informațional-administrative diferite. În situații de asimetrie informațională, funcționarii publici care execută pot fi mai puternici decât politicienii care monitorizează și din cauza că ultimii au dificultăți în măsurarea directă a serviciilor publice prestate și a costurilor aferente.

Controlul informației este vital pentru birocratiile și oficialii publici corupți. În țările în tranziție se întâmplă adeseori ca guvernele să evite elaborarea unor regulamente care ar arăta prea deschis consecințele lor distributive. De asemenea, cu cât mai puțin clare sunt procedurile birocratice și cu cât mai complicate sunt regulamentele instituționale, cu atât mai mari sunt oportunitățile pentru corupția ordinară (bacșișuri "pentru viteză"). Dacă ar exista informație completă despre toate procedurile birocratice, ar fi mai dificil de extras mite de la clienții instituției respective.

În rețelele corupte secretul activităților și posibilitatea de control a circulației informației este una dintre cele mai valoroase "active". Distrugerea unor asemenea rețele permite informației să circule liber, lucru care va crea o senzație de insecuritate pentru agenții publici și privați angajați în aceste infracțiuni.

65. Citat în – Kimberly, Ann Elliot, ed., "Corruption and the Global Economy", Institute for International Economy, Washington DC, June, 1997.

Nu este clar dacă majorarea formală a pedepselor va conduce la diminuarea predispoziției către corupție. În actualul Cod Penal crimele legate de corupție și pedepsele prevăzute sunt descrise detaliat. În noul Cod Penal al Moldovei este acordată o atenție mai mare corupției decât în precedentul. Este prevăzută pedeapsa pentru coruperea pasivă (art.324), coruperea activă (art.325), traficul de influență (art.326). Deși cadrul definitoriu s-a îmbunătățit comparativ cu versiunea precedentă, părerea noastră este că oricum au rămas suficiente ambiguități care permit recalificarea lejeră a infracțiunilor prevăzute de articolele 324-326 în unele mai ușoare, cum ar fi “abuz de putere sau abuz de serviciu” (art.327), “exces de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu” (art.328), “neglijență în serviciu” (art.329) sau “primirea de către funcționar a recompensei ilicite” (art.330), pentru care sunt prevăzute și pedepse mai blânde. Dar chiar și în situația în care un eventual infractor ar fi recunoscut vinovat pe articolele 324-326, amenziile prevăzute sunt mai mici decât mitele pe care oamenii de afaceri le declară în sondajele de opinie⁶⁶.

Corupția și aranjamentele instituționale

Jeans Andwig arată că generațiile mai bătrâne de birocrați tind a fi mai corupte decât cele tinere⁶⁷. Un instrument de combatere a corupției ar putea fi și condiționarea achitării pensiilor de vârstă prin lipsa unor antecedente legate de luarea de mită și întinerirea elitelor birocratice, care sunt și mai deschise schimbărilor și mai dinamice. O strategie efectivă de eradicare a corupției trebuie să aibă printre direcțiile de acțiune strategică și instaurarea unui sistem transparent de recrutare a funcționarilor publici. Este crucial important de exclus posibilitatea mituirii managerilor de personal din instituțiile publice pentru obținerea unor posturi profitabile.

Concluzia generală care poate fi trasă din vastele analize microeconomice este că o competiție mai înaltă între și în cadrul instituțiilor publice vor cauza o micșorare a nivelului mitelor percepute, dar nu în mod necesar și a incidenței actelor de corupție⁶⁸. Dacă un bun sau serviciu guvernamental poate fi produs nu de una, ci de două sau câteva agenții guvernamentale, atunci competiția dintre ele ar reduce mitele plătite la nivele mici. (Ironic, țările ar trebui să aibă două guverne concurente pentru a diminua corupția cât mai mult posibil!). În cazul poliției, spre exemplu, aceasta ar putea fi suprapunerea sectoarelor de activitate ale comisariatelor.

Mai puțin clară este legătura dintre gradul de centralizare administrativă și nivelul corupției. În cazul când există o procedură de supraveghere integrată,

66. A se vedea rezultatele sondajului din “Corupția și accesul la justiție în viziunea societății și experților”, Transparency International Moldova, 2002

67. Andwig, Jeans Christopher, “The Economics of Corruption: A Survey”, Studi Economici, nr. 43, 1991 (1).

68. Laffont, Jean-Jeaques and N'Guessan Tchetché, “Competition and corruption in an agency relationship”, Journal of Development Economics, Vol.60, 1999.

adică în cazul unor monitorizări și revizuiți centralizate, în instituția în cauză se vor produce mai multe cazuri de corupție individuală (la nivelele birocratice inferioare, fără complicitatea altor nivele), dar va diminua riscul de corupție organizată, comparativ cu situația alternativă a descentralizării și procedurilor de supraveghere separate⁶⁹. Penalitățile înalte, mitele înalte, remunerarea proastă a supraveghetorilor sporesc riscul complicității atât în procedura descentralizată, cât și în cea centralizată.

Incidența corupției este direct proporțională cu densitatea verticală și orizontală a agențiilor publice și cu numărul total al funcționarilor publici. Simplificarea structurii guvernamentale va avea un efect pozitiv asupra corupției. În situațiile în care crearea unor agenții cu funcții de control este îndreptățită, trebuie asigurate trei lucruri esențiale: independența acestora în raport cu guvernul, stabilitatea instituțională și transparența activităților. Când nu se îndeplinesc aceste condiții, se creează situații extrem de grave, similare celei din iulie-septembrie 2003 din sfera energetică (conflictul dintre Ministerul Energeticii și ANRE).

Analiza structurii guvernului a demonstrat că aceasta nu este rațională, prin urmare, nici eficientă în îndeplinirea sarcinilor ce le revin elementelor structurale. E suficient un singur exemplu: nu este clar de ce ar trebui să avem un Minister al Economiei, un Minister al Industriei, un Minister al Agriculturii și Industriei Alimentare, un Minister al Energeticii și un Minister al Transporturilor și Comunicațiilor. Credem că ar fi mult mai rațională integrarea tuturor acestor ministere într-un singur Minister al Economiei și Infrastructurii, care alături de Ministerul Finanțelor și Banca Națională a Moldovei ar fi perfect suficient pentru promovarea politicilor economice de stat.

Una din premisele pentru apariția corupției este posibilitatea de care dispun funcționarii publici de a impune restricții calitative, cantitative sau structurale în oferta de bunuri publice. Faptul sunt ei sau nu intenționați să creeze deficite artificiale poate să nu aibă o relevanță prea mare pentru antreprenorii care nu doresc să-și expună afacerile riscului. În virtutea acestor stereotipuri anume oamenii de afaceri sunt de multe ori tentați să ofere primii mita, în încercarea de a preveni careva acțiuni punitive din partea funcționarilor publici. Dacă însă ei ar fi siguri de faptul că sistemul justiției este imparțial și eficient, cei mai mulți dintre ei cu certitudine nu ar mai plăti asemenea mite. Această situație este foarte apropiată de dilema clasică a prizonierului descrisă de teoria jocurilor. Dacă s-ar găsi cel puțin câțiva antreprenori care ar reuși să câștige procese de judecată în fața birocratilor, acestea ar putea fi precedente importante pentru o angajare mai combativă și mai efektivă a businessului în eradicarea corupției.

---

69. Bac, Mehmet, "Corruption and Supervision Costs in Hierarchies", *Journal of Comparative Economics*, 22, April, 1996 și Bag, Parimal Kanti, "Controlling Corruption in Hierarchies", *Journal of Comparative Economics*, 25, 1997.

Cei care pierd din faptul că corupția este atât de persistentă (firmele oneste, consumatorii, birocrății onești) trebuie să organizeze mișcări civice puternice contra acestui fenomen. O campanie anticorupție nu va avea succesul scontat dacă nu va găsi sprijinul comunității de afaceri. Altfel, regulile de joc vor continua să fie stabilite în conformitate cu principiile jucătorului cu cele mai puține scrupule. Combaterea corupției este deosebit de dificilă când există grupuri oligarhice care beneficiază din faptul că reformele economice au fost parțiale. În condițiile țărilor în tranziție acesta este cazul Azerbaidjanului, Ucrainei, Rusiei și Moldovei, precum și a unor țări din Balcani și Asia Centrală. În aceste societăți slăbiciunea instituțiilor de stat alimentează corupția care, la rândul său, conduc la slăbirea încă mai mare a statului.

La sfârșitul acestui capitol menționăm încă o modalitate practică de a preveni propagarea corupției. Și anume, numeroase studii arată că femeile care fac parte din elitele politice și birocratice sunt mai puțin implicate în corupție și, în general, mai puțin atrase de posibilitățile de câștig ilicit. Cu adevărat, nu se poate ignora faptul că în țările Scandinave, care sunt cele mai curate din punct de vedere a corupției, femeile sunt mult mai bine reprezentate în posturile politice și publice decât în alte țări. Aceasta sugerează, evident, acordarea unor perspective mai bune principiului de egalitate a șanselor și pentru o reprezentare mai favorabilă a femeilor în afacerile publice și politice din Moldova.

Concluzii

Corupția este o manifestare a slăbiciunii instituționale care se reflectă într-un eșec generalizat al statului și în diminuarea legitimității politice a guvernului. Ea este influențată într-o foarte mare măsură de nivelul de prosperitate și de nivelul libertății economice care caracterizează o țară. La rândul ei, corupția are repercusiuni negative asupra performanțelor macroeconomice și structurale ale sistemului economic, asupra eficienței economice și egalității sociale. Mitele plătite reprezintă un cost inutil, care amplifică povara asupra economiei. Din aceste considerente, o politică anticorupție viabilă nu poate fi imaginată decât în contextul mai larg al unei strategii de eradicare a sărăciei și de liberalizare economică.

În Moldova corupția este un fenomen endemic, sistematic, profund integrat în țesutul relațiilor sociale. Eradicarea lui va fi deosebit de dificilă și probabil va lua mult timp. Cel mai dificil va fi de preluat sub control fenomenul de capturare a statului. Pentru îngrădirea "privatizării" instituțiilor de stat de către variate cercuri de interese, este necesară reglementarea procesului de lobby, publicarea preliminară a *tuturor* proiectelor de lege, care nu ar fi adoptate fără o consultare preliminară cu publicul.

Eradicarea fenomenului de corupție în Moldova poate să se bazeze pe mai multe abordări teoretice și, în anumite limite, este posibilă combinarea diferitor

precepte. Astfel, poate fi îmbinat un control penal și administrativ mai mare cu abordarea "gubernării minime". Reforma sistemului administrativ și a sistemului de finanțe publice poate fi însoțită de modernizarea cadrului legislativ, inclusiv cu elaborarea și votarea în Parlament a asemenea legi cum ar fi Legea cu privire la activitatea de lobby, Legii cu privire la conflictul de interese, Legii cu privire la controlul asupra finanțării campaniilor electorale, partidelor și mișcărilor social-politice.

Dar, evident, primul și cel mai rațional pas contra corupției este renunțarea la crearea de către guvern și administrațiile locale, prin propriile lor acțiuni și decizii, a oportunităților pentru apariția corupției. Regulamente neclare, legi complexe și ambigui și o discreție birocratică prea mare poate induce o corupție încă mai înaltă decât cea actuală.

Recrutarea și promovarea funcționarilor publici trebuie să fie absolut transparentă și să nu lase loc pentru aranjamente nepotiste. Remunerarea funcționarilor trebuie să fie corelată nu doar cu responsabilitatea, dar și cu calitatea lucrului făcut. Trebuie luate în considerare două aspecte. Primul este că funcționarii publici compară salariile lor cu oportunitățile pe care le oferă sectorul privat. Astfel, este important a obține un raport cât mai înalt între salariul mediu plătit funcționarilor publici cu cel plătit în sectorul privat. Al doilea lucru este că o politică salarială generoasă față de funcționarii publici trebuie să fie completată cu alte acțiuni, altfel costurile financiare determinate de majorarea salariilor ar putea depăși efectul economic obținut din reducerea corupției. Pe de altă parte, este important de văzut dacă costurile financiare mari sunt îndreptățite de efectele sociale și politice pozitive, care ar putea fi obținute prin diminuarea corupției.

Sistemul justiției independent și imparțial este una dintre condițiile instituționale primordiale pentru a diminua nu doar amploarea corupției, dar și impactul ei asupra economiei. Într-un mediu de afaceri caracterizat printr-o stabilitate instituțională înaltă și cu un sistem justițiar capabil să impună în mod echitabil și efectiv respectarea legilor, a condițiilor contractuale și dreptului proprietății, firmele vor accepta mai ușor majorarea impozitelor, fără a căuta posibilități de refugiu în sectorul neoficial.

Mitele mai înalte întotdeauna sunt însoțite și de un nivel mai înalt al activităților economice neoficiale și cu o organizare mai bună a cercurilor criminale care controlează sfera neoficială. Legătura cauzală merge în ambele direcții, corupția și crima organizată consolidându-se reciproc prin intermediul unor regulamente ineficiente și împovărătoare.

Societatea civilă ar trebui să aibă un rol mai plenar în monitorizarea instituțiilor publice și să ceară reacții din partea autorităților în legătură cu fiecare scandal de înaltă corupție. În cazul acesta libertatea presei rămâne de importanță crucială. Opinia publică privitor la corupție ar trebui să fie consultată

mai des, prin intermediul sondajelor și anchetelor. E necesar să existe de asemenea și linii telefonice de "legătură fierbinte" cu instanțele specializate pentru ca cetățenii să poată denunța rapid tranzacțiile corupte care se produc, cererile de mită care le-au fost făcute, bacșișurile care se plătesc regulat în instituții etc.

În epoca în care trăim corupția se propagă la nivel global, prin urmare la fel trebuie să o facă și instrumentele de combatere a ei. Eradicarea corupției este imposibilă fără o cooperare internațională adecvată. Este cunoscut faptul că mai multe țări dezvoltate, cum ar fi Germania, nu doar permit în mod legal firmelor lor naționale să plătească mită funcționarilor publici din alte țări, dar chiar oferă posibilitatea deducerii acestor sume din baza impozabilă, așa de parcă ar fi niște costuri de producție ordinare.

Corupția trebuie să fie atacată atât din partea cererii, cât și din partea ofertei. Cel mai dificil este de început acest proces, deoarece există o puternică opoziție față de politicile anticorupție. Dar asemenea strategii inițiate și promovate în diferite sectoare se vor consolida reciproc. După un start dificil, efectul cumulat al unei serii de reforme va reuși să transforme guvernarea. Ca și în combaterea epidemiilor, eforturile de eradicare a corupției pot să nu aibă succes până nu va fi atins un punct de inflexiune, o masă critică a reformelor, după care corupția va degrada de la sine.

Tabelul 1. Indicatorii de percepere ai corupției și factorii explicativi

Țara	Indicatorul de percepție al corupției TI, 2002	Indicatorul libertății economice, 2002	PIB/capita, PPC, USD, 2000	Sporul PIB, %, 2001	Sporul PIB, %, 2002	Estimarea PIB/capita în 2002
Africa de Sud	4.8	2.9	9401	2.2	2.5	9848
Albania	2.5	3.3	3506	6.5	6	3958
Angola	1.9	4.5	2187	3.2	17.1	2643
Argentina	2.8	2.5	12377	-4.4	-16	9939
Australia	8.6	1.85	25693	2.6	4	27415
Austria	7.8	2.1	26765	1	0.9	27276
Azerbaidjan	2	3.5	2936	9	7.9	3453
Bangladesh	1.2	3.7	1602	4.7	4	1744
Belarus	4.8	4.35	7544	4.1	3.5	8128
Belgia	7.1	2.1	27178	1	0.6	27614
Bolivia	2.2	2.7	2424	1.2	1.5	2490
Botswana	6.4	2.9	7184	4.9	2.6	7732
Brazilia	4	3.1	7625	1.5	1.5	7855
Bulgaria	4	3.4	5710	4	4	6176
Camerun	2.2	3.25	1703	5.3	4.4	1872
Canada	9	2	27840	1.5	3.4	29218
Cehia	3.7	2.4	13991	3.3	2.7	14843
Chile	7.5	1.85	9417	2.8	2.2	9894
China	3.5	3.55	3976	7.3	7.5	4586
Coasta de Fildeș	2.7	2.9	1630	0.1	3	1681
Columbia	3.6	2.85	6248	1.4	1.2	6411
Coreea de Sud	4.5	2.5	17380	3	6.3	19029
Costa Rica	4.5	2.65	8650	0.9	2.4	8937
Croația	3.8	3.4	8091	4.1	3.5	8718
Danemarca	9.5	1.9	27627	1	1.5	28322
R. Dominicană	3.5	3	6033	2.8	3.5	6419
Ecuador	2.2	3.45	3203	5.6	3.5	3501
Egipt	3.4	3.55	3635	3.3	2	3830
Elveția	8.5	1.9	28769	0.9	0	29028
Estonia	5.6	1.8	10066	5	4.5	11045

Țara	Indicatorul de percepție al corupției TI, 2002	Indicatorul libertății economice, 2002	PIB/capita, PPC, USD, 2000	Sporul PIB, %, 2001	Sporul PIB, %, 2002	Estimarea PIB/capita în 2002
Etiopia	3.5	3.55	668	7.7	5	755
Filipine	2.6	2.95	3971	3.2	4	4262
Finlanda	9.7	1.95	24996	0.7	1.1	25448
Franta	6.3	2.7	24223	1.8	1.2	24955
Georgia	2.4	3.4	2664	4.5	3.5	2881
Germania	7.3	2.1	25103	0.6	0.5	25380
Ghana	3.9	3.4	1964	4.2	4.5	2139
Grecia	4.2	2.8	16501	4.1	3.7	17813
Guatemala	2.5	2.8	3821	1.8	2.3	3979
Haiti	2.2	3.8	1467	-1.7	0	1442
Honduras	2.7	3.15	2453	2.6	2.5	2580
Hong Kong	8.2	1.35	25153	0.2	1.5	25581
India	2.7	3.55	2358	4.1	5	2577
Indonezia	1.9	3.35	3043	3.3	3.5	3253
Iordania	4.5	2.7	3966	4.2	5.1	4343
Irlanda	6.9	1.8	29866	5.9	3.8	32830
Islanda	9.4	2.15	29581	3.1	-0.5	30346
Israel	7.3	2.65	20131	-0.9	-1.5	19651
Italia	5.2	2.35	23626	1.8	0.7	24220
Jamaica	4	2.9	3639	3	2.5	3842
Japonia	7.1	2.45	26755	-0.3	-0.5	26541
Kazahstan	2.3	3.6	5871	13.2	8	7178
Kenya	1.9	3.2	1022	1.2	1.4	1049
Letonia	3.7	2.5	7045	7.6	5	7959
Lituania	4.8	2.35	7106	5.9	4.4	7856
Luxemburg	9	1.8	50061	3.5	2.7	53212
Malayezia	4.9	3.1	9068	0.5	3.5	9432
Malawi	2.9	3.5	615	-1.5	1.8	617
Marea Britanie	8.7	1.85	23509	1.9	1.7	24363
Maroc	3.7	3.05	3546	6.5	4.4	3943
Mauritius	4.5	3	10000	7.2	5.3	11307
Mexic	3.6	2.9	9023	-0.3	1.5	9131
R. Moldova	2.1	3.35	2109	6.1	4.8	2345
Nicaragua	2.5	3.15	2366	3	1.5	2474
Nigeria	1.6	3.6	896	2.8	-2.3	900

Țara	Indicatorul de percepție al corupției TI, 2002	Indicatorul libertății economice, 2002	PIB/capita, PPC, USD, 2000	Sporul PIB, %, 2001	Sporul PIB, %, 2002	Estimarea PIB/capita în 2002
Norvegia	8.5	2.45	29918	1.4	1.7	30853
Noua Zeelandă	9.5	1.7	20070	2.5	3	21189
Olanda	9	1.8	25657	1.2	0.4	26069
Pakistan	2.6	3.3	1928	3.6	4.6	2089
Panama	3	2.7	6000	0.3	1.2	6090
Paraguay	1.7	3.1	4426	0.8	2.6	4577
Peru	4	2.75	4799	0.2	3.5	4977
Polonia	4	2.7	9051	1	1	9233
Portugalia	6.3	2.3	17290	1.7	0.4	17654
România	2.6	3.7	6423	5.3	4.3	7054
Rusia	2.7	3.7	8377	5	4.4	9183
Salvador	3.4	2.05	4497	1.8	3	4715
Senegal	3.1	3.2	1510	5.6	5	1674
Singapore	9.3	1.55	23356	-2	3.6	23713
Slovacia	3.7	2.9	11243	3.3	4	12079
Slovenia	6	3.1	17367	3	2.5	18335
Spania	7.1	2.3	19472	2.7	2	20398
Sri Lanka	3.7	2.8	3530	-1.4	3.7	3609
SUA	7.7	1.8	34142	0.3	2.2	34998
Suedia	9.3	2.05	24277	1.2	1.6	24961
Tanzania	2.7	3.4	523	5.6	5.8	584
Thailanda	3.2	2.4	6402	1.8	3.5	6745
Trinidad-Tobago	4.9	2.45	8964	4.5	5.2	9854
Tunisia	4.8	2.85	6363	5	3.8	6935
Turcia	3.2	3.35	6974	-7.4	3.9	6710
Ucraina	2.4	3.85	3816	9.1	4.8	4363
Uganda	2.1	3	1208	5.6	5.7	1348
Ungaria	4.9	2.4	12416	3.8	3.5	13339
Uruguay	5.1	2.55	9035	-3.1	-11.1	7783
Uzbekistan	2.9	4.35	2441	4.5	2.7	2620
Venezuela	2.5	3.65	5794	2.8	-6.2	5587
Vietnam	2.4	3.85	1996	5	5.3	2207
Zambia	2.6	3.25	780	4.9	3.7	848
Zimbabwe	2.7	4.3	2635	-8.5	-10.6	2155
Coeficientul de corelație		-0.790				0.881

Tabelul 2. Coeficienții variabilelor independente, 99 țări din Indicatori

	Coeficienți nestandardizați		Coeficienți standardizați	Testul t	Semnificația
	B	Eroarea standard	Beta		
Constanta	3.660	.623		5.875	.000
GDP per capita	.182	.013	.801	13.625	.000
Indicatorul Libertății Economice	-.412	.182	-.133	-2.266	.026
R	R ²	R ² ajustat	Eroarea standard a estimatorului		
.887	.788	.783	1.117		

Tabelul 3. Coeficienții variabilelor independente, 20 țări în tranziție

	Coeficienți nestandardizați		Coeficienți standardizați	Testul t	Semnificația
	B	Eroarea standard	Beta		
Constanta	1.334	.645		2.07	.053
GDP per capita	.230	.042	.788	5.470	.000
Indicatorul Libertății Economice	.104	.172	.087	.63	.554
R	R ²	R ² ajustat	Eroarea standard a estimatorului		
.791	.626	.585	.8438		

Tabelul 4. Coeficienții variabilelor independente, 20 țări în tranziție, variabila UE adăugată

	Coeficienți nestandardizați		Coeficienți standardizați	Testul t	Semnificația
	B	Eroarea standard	Beta		
Constanta	2.853	1.343		2.112	.051
GDP per capita	.160	.058	.575	2.758	.014
Indicatorul Libertății Economice	-.098	.403	-.055	-.243	.811
UE	.533	.601	.227	.877	.388
R	R ²	R ² ajustat	Eroarea standard a estimatorului		
.887	.788	.783	1.117		

Bibliografie

- Acemoglu, Daron; Johnson, Simon; Robinson James; and Thaicharoen Yunyong**, "Institutional causes, macroeconomic symptoms: volatility, crises and growth", *Journal of Monetary Economics*, 50, 2002.
- Ades A., and Di Tella R.**, "Rents, competition and corruption", *American Economic Review*, no.89, 1999, p.982-993.
- Alam, M.C.**, "A theory of limits on corruption and some applications", *KYKLOS*, vol. 48, 1995, fasc.3.
- Andvig, Jeans-Christopher** ed., "Economics of Corruption", Kluwer Economic Publisher, Boston/Dordrecht/London, 1998.
- Andvig, Jeans-Christopher, and Moene, Karl Ove**, "How Corruption May Corrupt", *Journal of Economic Behaviour and Organisation*, 13, 1990.
- Andvig, Jeans-Christopher**, "The Economics of Corruption: A Survey", *Studi Economici*, nr. 43, 1991 (1).
- Bac, Mehmet**, "Corruption and Supervision Costs in Hierarchies", *Journal of Comparative Economics*, 22, April, 1996.
- Bag, Parimal Kanti**, "Controlling Corruption in Hierarchies", *Journal of Comparative Economics*, 25, 1997.
- Banfield, Edward C.**, "Corruption as a feature of governmental organisation", *The Journal of Law and Economics*, 1975, XVIII (3), December, p.587-605.
- Beker, Gary**, "Crime and Punishment: An Economic Approach", *Journal of Political Economy*, nr.2, 1976.
- Campos, Nauro** "Context is Everything: Measuring Institutional Change in Transition Economies", *World Bank Policy Research Paper* no.2269.
- Del Monte, Alfredo and Papagni, Erasmo**, "Public Expenditure, corruption and economic growth: the case of Italy", *European Journal of Political Economy*, Vol. 17, 2001.
- Gaviria, Alejandro**, "Assessing the effects of corruption and crime on firm performance: evidence from Latin America", *Emerging Markets Review*, 3, 2002.
- Glynn, Patrick; Kobrin, Stephen J. and Naim Moises**, "The globalization of corruption", in ed. Kimberly Ann Elliot, "Corruption and the Global Economy", *Institute for International Economy*, Washington DC, June, 1997, . p.7-30.
- Hellman, Joel; Jones, Geraint and Kaufmann, Daniel**, "Seize the State, Seize the Day", *World Bank, PRWB*, 2444, September, 2000.
- Huntington, Samuel**, "Political Order in Changing Societies", *New Haven, CT: Yale University Press*, 1968.

Kaufmann Daniel, Kraay Aart și Lobaton Paolo "Governance Matters", WB, www.worldbank.org/wbi/governance.

Kimberly, Ann Elliot, "Corruption as an International Policy Problem: Overview and Recommendations", in **Kimberly, Ann Elliot**, ed., "Corruption and the Global Economy", Institute for International Economy, Washington DC, June, 1997 p.175-233.

Kimberly, Ann Elliot, ed., "Corruption and the Global Economy", Institute for International Economy, Washington DC, June, 1997.

Laffont, Jean-Jeaques and N'Guessan Tchetché, "Competition and corruption in an agency relationship", Journal of Development Economics, Vol.60, 1999.

Ledeneva, Alena, "Commonwealth of Independent States" in Global Corruption Report, 2003, p.165-176

Leff, Nathaniel, "Economic Development Through Bureaucratic Corruption", The American Behavioural Scientists, 1968.

Levin, Mark and Satarov, Georgy, "Corruption and Institutions in Russia", European Journal of Political Economy, vol.16, 2000.

Lizal, Lubomir and Kocenda, Evzen, "State of Corruption in Transition: Case of the Czech Republic", Emerging Markets Review, 2, 2001,

Lui, Francis T., "An Equilibrium Queuing Model of Bribery", Journal of Political Economy, vol.93. no.4, 1985.

Mauro, Paolo, "Corruption and Economic Growth", Quarterly Journal of Economics, August, 1995.

Mauro, Paolo, "The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth", IMF Working Paper, WP/02/213, December, 2002.

Mo, Pak Hung, "Corruption and Economic Growth", Journal of Comparative Economics, 29, 2001;

Myrdal, Gunnar, "Asian Drama", NY, Random House Inc., 1968.

Paldam, Martin, "The cross-country pattern of corruption: economics, culture and seesaw dynamics", European Journal of Political Economy, Vol.18, 2002.

Popa, V.; Munteanu, I.; Izdebschi, N.; Cuhai, I. "Corupția politică: context și semnificații", ed. Cartier. 2001.

Piculescu, Violeta, "Hidden Activities and Bureaucratic Corruption" in "Studies of the Post-Communist Transition", PhD paper, Goteborg University, Economic Studies, 119, 2002.

Rose-Ackerman, Susan, "The Economics of Corruption", Journal of Public Economics, 4, 1975.

Rose-Ackerman, Susan, "The political economy of corruption", in Kimberly, "Corruption and the Global Economy", Institute for International Economy, Washington DC, June, 1997. p.31-60.

- Shleifer, Andrei and Vishny, Robert W.**, "Corruption", The Quarterly Journal of Economics, August, 1993.
- Tanzi, Vito and Davoodi, Hamid**, "Corruption, Public Investment and Growth", IMF, WP/97/139.
- The Bank of Sweden Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel, 2002. "Foundations of Behavioural and Experimental Economics: Daniel Kahneman and Vernon Smith", Advanced Information on the Prize in Economic Sciences, 17 December 2002; <http://www.nobel.se/economics/laureates/2002/adv.html>.
- Transparency International, "Global Corruption Report 2003" (covering worldwide corruption from July 2001 to June 2002), <http://www.globalcorruptionreport.org/>.
- Treisman, Daniel**, "The causes of corruption: a cross-national study", Journal of Public Economics, 76, 2000.
- Van Rijckeghem, Caroline and Weder, Beatrice**, "Bureaucratic corruption and the rate of temptation: do wages in the civil service affect corruption, and by how much?", Journal of Development Economics, Vol.65, 2001.
- Vijay, Jagannathan N.**, "Corruption, Delivery Systems and Property Rights", in World Development, no.14, 1986.
- Vinod, H.D.**, "Statistical analysis of corruption data and using the Internet to reduce corruption", Journal of Asian Economics, 10, 1999.
- Weder, Beatrice**, "Institutional Reform in Transition: How Far Have They Come", WP/01/114, IMF WP, August, 2001.
- Wei, Shang-Jin**, "Why Is Corruption So Much More Taxing Than Tax? Arbitrariness Kills", NBER Working Paper No.6255, November 1997, www.nber.org/papers/w6255.
- World Economic Outlook (WEO) Database April 2003, IMF, World Economic and Financial Surveys, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2003/01/data/index.htm>.
- Андреева, И.В., "Экономическая психология: социо-культурный подход", Санкт-Петербург, изд-во Питер, 2000.
- Левин, С., Цирик М., "Математические модели коррупции", Экономические и математические методы, Т.34, вып.4, 1998.
- Тимофеев, Лев, "Институциональная коррупция: очерки теории", Москва, 2000.
- Transparency International Moldova, "Corupția și Calitatea Guvernării: Cazul Moldovei", 2002.
- Transparency International Moldova, **Efim Obreja și Lilia Carașciuc**, "Corupția în Moldova: fapte, analiză, propuneri", Chișinău, 2002.